

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Africké přechody k demokracii-
případová studie Keňa**

Jana Křišťanová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Africké přechody k demokracii-

případová studie Keňa

Jana Křišťanová

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2013

.....

Obsah

Obsah	4
1. Úvod.....	7
2. Odstraňování starého režimu	9
2.1 Hlavní znaky autoritarismu.....	10
2.2 Vnitřní třídění autoritativních režimů	11
2.2.1 Linzova typologie ve vztahu k subsaharské Africe	11
2.2.2 Typologie dle Vlastimila Fialy	12
3. Příčiny pádu nedemokratických režimů.....	16
4. Teorie přechodů k demokracii	19
4.1 Typologie přechodů k demokracii dle Huntingtona	20
4.2 Typy přechodu k demokracii podle Huntingtona	21
4.2.1 Přerod.....	21
4.2.2 Výměna	23
4.2.3 Přeměny	24
4.3 Typologie přechodů k demokracii dle Karlové a Schmittera	25
4.4 Porovnání jednotlivých typů přechodů Huntingtona a Karlové a Schmittera	27
4.5 Další autoři typologií přechodů k demokracii	28
5. Etapy přechodu k demokracii	30
5.1 Etapy přechodu podle D. Rustowa.....	30
5.2 Etapy přechodu podle A. Przeworského	31
5.2.1 Liberalizace.....	32
5.2.2 Demokratizace	33
6. Charakteristika odstraňovaného režimu.....	35
6.1 Moiův režim 1978-2002	35
6.2 Nástup D. A. Moie	37
7. Přechod k demokracii v Keni.....	41
7.1 Období 1990-1992	41
7.2 Období 1993-2002	44
8. Aplikace teorií přechodů k demokracii na příkladu Keni	51
8.1 Příčina pádu keňského režimu	51
8.2 Aplikace teorie přechodů	52

8.2.1 Huntingtonova typologie v keňských podmínkách.....	52
8.2.2 Typologie Karlové a Schmittera v keňských podmínkách	55
8.2.3 Przeworski a etapy přechodu	55
9. Závěr	57
Seznam literatury	60
Abstract	66
Přílohy.....	67

1. Úvod

Bakalářská práce se zabývá přechodem k demokracii v Keni. V první části práce se budeme zabývat teorií autoritářských režimů a teorií přechodů k demokracii. Pro zkoumání přechodů je nezbytná charakteristika odstraňovaného režimu. To zejména z toho důvodu, že dobrá znalost odstraňovaného režimu může pomoci při analýze přechodu k demokracii.

Pro autoritářské režimy jsme vybrali typologii J. J. Linze, který vypracoval nejvýznamnější typologii autoritářských režimů, která nebyla dodnes pravděpodobně překonána. Jako druhá typologie pro určení odstraňovaného režimu byla vybrána typologie afrických nedemokratických režimů, která byla vypracována českým politologem Vlastimilem Fialou. Fialova typologie by v tomto ohledu mohla být přínosná zejména proto, že je zaměřená pouze na africké státy. Obě tyto typologie aplikujeme na Moiův režim v Keni, abychom určili podobu odstraňovaného režimu.

V 80. letech 20. století se mnozí autoři pokoušeli klasifikovat příčiny pádů nedemokratických režimů. Pravděpodobně nejznámější souhrn alternativ, které ukončily nedemokratické režimy, shrnul ve své práci *Paths toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations* Alfred Stepan. V práci budou rozebrány jednotlivé alternativy ukončení nedemokratických režimů a pokusíme se nalézt tu, která by odpovídala událostem v Keni.

I v teoriích přechodů k demokracii se setkáváme s různými přístupy. Pro tuto práci jsme vybrali typologii S. Huntingtona a typologii T. L. Karlové a P. Schmittera. Huntington se problematikou přechodů k demokracii zabývá ve své publikaci *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*, mimo jiné zde analyzuje přechody k demokracii, které dělí do tří obecných typů. Na základě událostí v Keni zanalyzujeme, k jakému typu můžeme přiřadit keňský přechod k demokracii. Stejný přístup zvolíme i pro typologie T. L. Karlové a P. Schmittera. Upozorníme na problematiku terminologie v teoriích přechodu k demokracii a na to, že se jednotlivé kategorie typologií mohou překrývat.

Pozornost bude soustředěna také na teorie etap přechodů k demokracii podle D. Rustowa a A. Przeworského, kteří na rozdíl od výše zmiňovaných autorů nehodnotí demokratizaci jako celek, ale uvažují spíše o jednotlivých fázích přechodu.

V druhé části práce se budeme zabývat konkrétně přechodem k demokracii v Keni. Bude popsán politický vývoj od nástupu D. A. Moie v roce 1978 do úřadu prezidenta, kde

setrval až do voleb v roce 2002. Cílem práce je na základě analýzy jednotlivých etap keňské politiky aplikovat výše uvedené teorie, aby se nám podařilo určit typ odstraňovaného režimu i typ přechodu k demokracii.

Tato bakalářská práce je případovou studií, která využívá empiricko-analytického přístupu. Cílem práce je vysvětlení a zhodnocení vybraných typologií. Dále se pokusíme tyto typologie aplikovat na keňskou realitu a na základě rozboru sesbíraných dat zhodnotíme, zda jednotlivé typy odpovídají politické skutečnosti. V kapitole Teorie přechodů k demokracii využijeme i komparaci pro typologii Huntingtona, Karlové a Schmittera. Budeme porovnávat, zda se jednotlivé typy zmiňovaných autorů ve svém obsahu nepřekrývají.

Pro vypracování práce bude použita literatura jak cizojazyčná, tak i česká. Zároveň budou použity i internetové zdroje. Pro teoretickou část bude využita především literatura jednotlivých stěžejních autorů. Pro praktickou část bude více využito internetových zdrojů a to především z toho důvodu, že literatura týkající se keňské politiky není v českém prostředí příliš rozšířena.

2. Odstraňování starého režimu

Pro zkoumání přechodů je nezbytná charakteristika odstraňovaného režimu. To zejména z toho důvodu, že dobrá znalost odstraňovaného režimu může pomoci při analýze přechodu k demokracii.

Přechod k demokracii v Keni nevedl k nastolení nového nedemokratického systému, i když o konsolidované demokracii také nemůžeme hovořit. Dělení nedemokratických režimů závisí především na pohledu jednotlivých autorů. V této práci se budeme soustředit na klíčového autora - J. J. Linze, zabývajícího se nedemokratickými režimy. Zároveň bude představena typologie českého politologa V. Fialy.

„Režim, který je odstraňován, ovlivnil především samo vytváření politické opozice, její charakter, míru jejího vlivu na společnost, schopnost vytváření programů a nejen v negativním slova smyslu, tj. odmítání dřívější politiky, ale i v pozitivním smyslu, tj. vytváření alternativ.“¹ Je důležité si uvědomit, že odstraňovaný režim značně ovlivnil vyspělost občanské společnosti. Znalost těchto skutečností může pomoci určit či alespoň předpokládat určitá úskalí v přechodu k demokracii.

Jak uvádí Balík a Kubát v publikaci *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*, v základní terminologii jednotlivých forem nedemokratických režimů panuje všeobecná nejistota a zmatek v jejich správném užívání.² Zmínění autoři také vymezují skupinu pojmů, které jsou spojovány s určitou formou nedemokratických režimů. Mezi tyto pojmy patří jak pojmy historické (jako je např. despotie, tyranie, oligarchie apod.), tak i pojmy moderní (totalitarismus a autoritarismus).

V této práci se budeme věnovat pouze autoritativním režimům, jelikož v historii států východní Afriky (a jakožto i celé subsaharské Afriky) nemůžeme žádný stát označit jako totalitní.

Krátce zmíníme hlavní znaky autoritativních režimů a následně přistoupíme k jednotlivým typologiím.

¹ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Slon: Praha, s. 52.

² Viz blíže: Balík, Kubát. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán: Praha.

2.1 Hlavní znaky autoritarismu

Hlavním znakem autoritarismu je podle Juana José Linze limitovaný pluralismus, který ho zásadně vymezuje jak vůči demokracii, tak i vůči totalitě.³ Vládnoucí strana je v mnoha případech slabá a opírá se o silného vůdce. Tento fenomén můžeme pozorovat ve většině subsaharských zemí v 90. letech 20. století. V systému je povolena přítomnost jiných politických skupin. V limitovaném pluralismu také někdy hovoříme o tzv. semiopozici uvnitř režimu. Semiopozice může režim částečně kritizovat, ale ve své podstatě je ochotna spolupracovat bez toho, aniž by požadovala změnu režimu. „Politikové, kteří přicházejí k moci, vycházejí obvykle z nejrůznějších vlivných společenských skupin - svoji pozici však neodvozují pouze z podpory těchto skupin, ale také (a především) z důvěry, kterou v ně vládce vložil, když povolil jejich existenci.“⁴ O pluralismu můžeme v určité formě hovořit v oblasti ekonomické a sociální. Autoritativní režimy se také vyznačují nízkou mírou ideologizace. Ideologie buď neexistuje nebo je jen velice omezena. Hovoříme zde spíše o typické mentalitě. Mezi hlavní rysy mentality patří hodnoty jako je patriotismus, vlastenectví, řád a pořádek. Mentalita slouží jako nástroj, jak se společnost identifikuje s vůdcem. Cílem je, aby tyto hodnoty byly srozumitelné všem. Důležitá je i symbolika. Problémem pro vůdce může být, že mentalita se šíří podstatně hůře než ideologie.

Tato skutečnost je dobře patrná například ve volebních kampaních, kde jsou používána jednoduchá hesla, jako je odstranění chudoby, zlepšení ekonomické a sociální situace atd., která jsou srozumitelná všem.⁵

S absencí státní ideologie souvisí i nízká míra politické participace, která je dalším znakem autoritativních režimů. „Bez ideologie se mladá generace, studenti a intelektuálové jen stěží zapojí do politického procesu, čímž se režim „připraví o kádry“ pro provádění politizace společnosti.“⁶ Depolitizace a politická apatie, to je to, co režim vítá.

³ Linz. 2000. Totalitarian and Authoritarian Regimes. Lynne Rienner Publisher: Boulder - London, s. 159-171.

⁴ Balík, Kubát. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán: Praha, s. 51.

⁵ Tato skutečnost je mimo jiné dána nízkou mírou gramotnosti i vzdělání.

⁶ Balík, Kubát. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán: Praha, s. 55.

2.2 Vnitřní třídění autoritativních režimů

Juan José Linz vypracoval nejvýznamnější typologii autoritativních režimů, která pravděpodobně nebyla dodnes překonána. Linz vytvořil sedm typů režimů: byrokraticko-militaristické, organicko-etalistické, mobilizačně-autoritativní režimy v postdemokratických státech, postkoloniální mobilizační režimy, rasové a etnické „demokracie“, defektní a pretotalitní režimy a posttotalitní režimy.⁷ Na africkém kontinentě se setkáváme pouze se třemi režimy.

Byrokraticko-militaristický režim se vyznačuje tím, že moc je v rukou úzké skupiny lidí. Typické je dominantní postavení armádního a byrokratického vedení. Toto vedení nedisponuje specifickou ideologií, „vládne pragmaticky uvnitř hranic své mentality.“⁸

Postkoloniální mobilizační režimy jsou typické pro země v době dekolonizace. Tento režim je výsledkem úspěšného národněosvobozenického boje, který však v daném prostředí nebyl schopen vybudovat demokracii. „Objevuje se zde slabá vládnoucí strana a pokusy o vypracování oficiální státní ideologie, ale spíše se prosazuje kult vůdce, který je často viděn jako „otec nezávislosti.“⁹

Rasová a etnická demokracie je třetí z Linzových typologií, kterou můžeme nalézt v subsaharské a jižní Africe. Tento typ autoritářského režimu se vyznačuje nadvládou jedné rasy či etnika nad druhou skupinou. Slovo demokracie v názvu je určitým paradoxem, jelikož demokratické principy se vztahují pouze na určitou skupinu (většinou menšinovou) obyvatel. Další rasové či etnické skupiny jsou z tohoto principu vyloučeny.

2.2.1 Linzova typologie ve vztahu k subsaharské Africe

Byrokraticko-vojenský režim je nejrozšířenějším typem v subsaharské Africe. Postkoloniální mobilizační autoritářské režimy byly pravděpodobně vytvořeny za účelem definování nově vzniklých nedemokratických režimů krátce po získání nezávislosti. Tyto režimy jsou charakteristické tím, že politické strany nebo národnostněosvobozenická hnutí, která vystupovala proti koloniální moci, se brzy po získání nezávislosti dostala do problémů. Problémy vyplývaly z tribálních požadavků, ekonomických a sociálních problémů a v neposlední řadě i z velkého očekávání obyvatelstva. K tomu se přidaly

⁷ Viz blíže: Linz. 2000. Totalitarian and Authoritarian Regimes. Lynne Rienner Publisher: Boulder – London.

⁸ Balík, Kubát. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán: Praha, s. 57.

⁹ Kubát. 2007. Autoritativní a totalitní politické systémy. In: Cabada, Kubát a kolektiv. Úvod do studia politické vědy. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 342.

problémy vnějšího ohrožení vyplývající z nově ustanovených umělých hranic. „V této situaci političtí vůdci a jejich politické strany, kteří opírají své osobní charisma o vůdčí úlohu v procesu demokracie, získání nezávislosti a budování státu, přistupují k omezování volební soutěživosti, což obvykle velmi rychle směřuje k vytvoření systému jedné strany.“¹⁰

Linz za vysvětlení považuje, že v zemích, které jsou jazykově i etnicky heterogenní, kde existují velké sociální i ekonomické rozdíly mezi obyvateli a které se „nemohou opřít o silné administrativní instituce, je jednostranický systém východiskem, jak vybudovat národní stát.“¹¹

Rasové a etnické demokracie v dnešní subsaharské Africe již nenalezneme. Linz do této kategorie zařazoval především Jihoafrickou republiku, Rhodésii a Namibii, kde byla u moci bělošská menšina.

Postnezávislostní mobilizační autoritativní režimy dnes v čisté podobě již nenalezneme, a to zejména z toho důvodu, že uběhla již dlouhá doba od dekolonizace a v zemích dochází k dynamickým změnám.

Mimo dva hlavní Linzovy režimy, totalitní a autoritářský, existují sultanistické režimy. Sultanistické režimy podle Linze vycházejí „z osobní vlády, založené na loajalitě, která nevychází z tradice. Vládce používá svou moc bez omezení, na základě vlastního rozhodnutí, která nepodléhají pravidlům.“¹² V Africe se setkáváme či jsme se setkávali s formami personalistické diktatury, ale jejich zařazování do sultanistických režimů bylo značně nejasné. Shoda v zařazení panuje v následujících zemích: Konžská republika za vlády J. D. Mobuta, Uganda za Idi Amina, Středoafrická republika za J. B. Bokassy a Rovnicková Guinea za F. M. Nguemy.

2.2.2 Typologie dle Vlastimila Fialy

V předchozí kapitole jsme zmínili typologii J. J. Linze, která je v politické vědě považována za zásadní. Nyní bude popsána typologie, která byla vytvořena českým politologem Vlastimilem Fialou a která je zajímavá právě tím, že se zaměřuje pouze na africké nedemokratické režimy.

¹⁰ Fiala. 2006. Typologie afrických nedemokratických systémů. In: Němec, Šůstková. III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10.9. 2006. ČSPV: Praha, s. 91.

¹¹ Linz. 2000. Totalitarian and Authoritarian Regimes. Lynne Rienner Publisher: Boulder – London, s. 229.

¹² Ibidem, s. 151.

Fiala svou typologii afrických nedemokratických režimů postavil na třech kritériích. Za nejdůležitější kritérium považuje **charakter nositele politické moci**. Nositelem moci může být politická strana, armáda, státní byrokracie nebo personalistická vláda.¹³ „Důležitým kritériem pro klasifikaci nedemokratických režimů je způsob realizace politické moci, který můžeme sledovat na různých mocenských úrovních (prezidentská a premiéřská exekutiva, vztah exekutivy a legislativy, používání represivních prostředků vůči opozici, působení cenzury, svoboda slova a tisku, náboženství, shromažďování).“¹⁴

Jako další významné kritérium Fiala uvádí **způsob legitimacy režimu**. Zaměřuje se na příčiny vzniku režimu a na způsoby, jakými se hlavní představitelé snaží získat pro svůj režim legitimitu. U **ideologie** si Fiala všímá stupně rozšíření ve společnosti.

Fiala, narozdíl od Linze, nevyužívá kritérium mobilizace. Toto rozhodnutí vysvětluje tím, že kritérium mobilizace může být v afrických podmínkách zavádějící. A to zejména z toho důvodu, že někteří vládnoucí činitelé používají mobilizaci jen na počátku režimu nebo nárazově (např. před volbami). Fiala však spatřuje společný rys v tom, že mobilizace se týká jen hlavních měst a nemá téměř žádný dopad na venkov a vzdálené oblasti.

Fiala navrhl pět typů afrických nedemokratických režimů. Prvním typem jsou **jednostranné plebiscitní autoritářské režimy**. Základním charakteristickým rysem je úplný zákaz nebo výrazné omezení politické soutěže. Na rozdíl od ostatních režimů vyžaduje poměrně vysokou politickou participaci. „Masová participace je organizována shora a vedoucí postavení vůdce a strany je posilováno prostřednictvím zvláštních rituálů a mechanismů (plakáty, obrazy, oslavné projevy atd.).“¹⁵ Činnost ostatních stran je zakázána a jejich představitelé pronásledováni či vězněni.

Jednostranné plebiscitní autoritářské režimy jsou typické pro první generaci afrických států. Fiala je dále rozděluje na jednostranné pragmatické autoritářské režimy, jednostranné etno-nacionalistické autoritářské režimy a jednostranné afro-marxistické autoritářské režimy.

Vojenské autoritářské režimy patří v afrických zemích mezi časté typy nedemokratických režimů. Armáda má významné postavení a všechna rozhodnutí jsou

¹³ Personalistické vlády jsou obtížně definovatelné, jelikož, jak v politických stranách, tak i v armádě často nacházíme charismatické vůdce s nestandardním postavením a je obtížné určit, kdy jsou tito vůdci součástí mocenské elity a kdy se již jedná o diktátora.

¹⁴ Fiala. 2006. Typologie afrických nedemokratických systémů. In: Němec, Šustková. III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10.9. 2006. ČSPV: Praha, s. 94.

¹⁵ Ibidem, s. 97.

prováděna úzkou vládnoucí skupinou. I když je v systému jako hlavní osobnost prezentován vojenský vůdce, rozhodnutí mají většinou kolektivní povahu. „Výkon politického rozhodnutí je obvykle zabezpečován profesionální civilní nebo vojenskou byrokracií. Vojenské režimy jsou obvykle vedeny mladší generací armádních důstojníků, kteří stáli zejména u převratů v 70. a 80. letech.“¹⁶ Jiné politické strany jsou většinou zakázané.

Armáda v některých případech vytváří politickou organizaci, která má za cíl probudit v obyvatelstvu pocit návratu k civilní vládě. V radikálnějších režimech armáda vytváří lidové výbory, jejichž cílem je šířit rozhodnutí vlády a podporu armádě. Fiala dále rozděluje vojenské režimy na vojenský autoritářský režim, vojenský poručnický režim a vojenský moderátorský režim¹⁷.

Třetím typem jsou **polo-kompetitivní autoritářské režimy**, které jsou nejméně obvyklou variantou nedemokratických režimů v africkém prostředí. Na rozdíl od předchozích dvou zmiňovaných režimů se tento režim vyznačuje určitou mírou tolerance v omezené politické soutěži. Tato omezená politická soutěž je patrná jak mezi obyvatelstvem, tak i mezi elitami. „Politické elity často usilují o depolitizaci a manipulaci s povolebními pravidly, nicméně voliči jsou povzbuzeni možností určité volby, což se odráží i v poměrně vysoké volební účasti.“¹⁸ Pokud je systém vícestranický s hegemonistickou stranou, je zde tolerován určitý pluralismus. Ostatní politické strany mohou působit na okraji společnosti, ale pouze do té míry, aby neohrožovaly hegemonistickou stranu.

Čtvrtým typem afrického nedemokratického režimu jsou **personalistické autoritářské režimy**. Tyto režimy můžeme na počátku charakterizovat jako jednostranické nebo vojenské. V průběhu vlády však dochází k „posilování individuální moci vůdce strany nebo vojenského diktátora, který si vytvoří dostatečné mechanismy moci, takže se nemusí o svou osobní moc dělit s jinými mocenskými skupinami.“¹⁹ Tento režim se dále dělí na: autokratické (charismatické, oligarchické) režimy, dynastické-tradiční režimy a sultanistické režimy.

¹⁶ Fiala. 2006. Typologie afrických nedemokratických systémů. In: Němec, Šůstková. III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10.9. 2006. ČSPV: Praha, s. 98.

¹⁷ V tomto případě armáda řídí režim z pozadí, podporuje skupinu, která je u moci. Tato skupina v souladu s představami armády a naplňuje její představy o vládnutí.

¹⁸ Ibidem, s. 97.

¹⁹ Ibidem, s. 99.

Posledním režimem, který Fiala uvádí, je **kompetitivní neo-autoritářský režim**. Charakteristickým rysem tohoto režimu je, že se jedná o systém s hegemonistickou stranou, kde působí i jiné politické strany. I přes tuto zdánlivou pluralitu, nebyla alternace politické moci možná. To zejména z toho důvodu, že vítězná strana získala absolutní většinu v parlamentu, a i přesto, že se konají pravidelné volby, vítězí stále stejná strana a získává také nejdůležitější posty v zemi. Moc hegemonistické strany je upevňována dlouhodobou vládou a propojením strany se státním aparátem. Kompetitivní neo-autoritářské režimy se dále rozdělují na vícestranický systém s hegemonickou stranou, vícestranický systém s predominantní stranou první generace a vícestranický systém.

Fiala připouští, že problematika afrických politických režimů není stále dostatečně prozkoumána a s tím je spojené i nedostatečné určení klíčových kritérií. I tak představuje Fialova typologie dobré vodítko, jak se orientovat v problematice afrických nedemokratických režimů.²⁰

Při velkém počtu afrických zemí, při různých vývojových etapách a při velkých specifických afrických zemí, se od sebe výrazně liší nejrůznější jednostranické, vojenské, byrokratické a personalistické režimy, pro které se v obecných typologiích najde jedna nebo dvě kategorie. A tak zde stojíme před otázkou, zda se snažit do obecných typologií vklínit africké modely nebo vytvářet tzv. regionální typologie.²¹ Velké obecné typologie, jako je například ta Linzova, pochopitelně nedokáží postihnout velké množství regionálních specifík. Tyto typologie jsou ovlivněné také tím, že jsou vytvářeny ve většině případů evropskými autory v evropském prostředí. A tak se může jevit, že tyto typologie jsou pro africké podmínky příliš obecné.

²⁰ Fiala vypracoval další podrobnější studie:

Fiala: Africké jednostranické systémy: historicko-politologický diskurz. Politologická revue 2007/1. Vol. XIII, s. 19-60.

Fiala: Jednostranické režimy v Africe. Teoretické a metodologické problémy výzkumu. Politologická revue 2006/2. Vol. XII, s. 30-69.

²¹ Viz blíže: Fiala. 2006. Typologie afrických nedemokratických systémů. In: Němec, Šústková. III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10.9. 2006. ČSPV: Praha, s. 100.

3. Příčiny pádu nedemokratických režimů

V 80. letech 20. století se mnozí autoři pokoušeli klasifikovat příčiny pádů nedemokratických režimů. Pravděpodobně nejznámější souhrn alternativ, které ukončily nedemokratické režimy, shrnul ve své práci *Paths toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations* Alfred Stepan. Pády nedemokratických režimů rozdělil do dvou kategorií. „První kategorií jsou procesy, jejichž hnací síly jsou lokalizovány zvenčí daného režimu, druhou kategorií Stepanovy typologie jsou pak takové procedury, jež jsou naopak charakteristické svým původem zevnitř daného režimu.“²² Z těchto dvou kategorií poté vzniklo osm následujících typů.

Vnitřní restaurace po dobytí zvnějšku²³ je příkladem, kdy výsledná podoba režimu odpovídá stavu, jaký byl před nedemokratickým režimem. Velmi záleží, „zda během okupace došlo k trvalejším změnám v ekonomické, sociální a politické struktuře. Čím zřetelněji záporná je odpověď na tyto otázky, tím větší je pravděpodobnost, že se obnoví bývalý demokratický režim.“²⁴ Pokud k trvalejším změnám došlo, tak návrat k demokratickému uspořádání bude velice obtížný.

Vnitřní přeformulování je dalším typem Stepanovy typologie. Jedná se ve většině případů o země, které se zhroutily z důvodu, že jejich demokratický režim měl výrazné vnitřní problémy, kolaboroval nebo existovalo silné odbojové hnutí. Rizikem tohoto přechodu je pravděpodobná nestabilita, občanská válka i změna systému.

Zvnějšku monitorované nastolení. „Do této kategorie patří případy, kdy demokratické síly porazí autoritářský režim a poté hrají důležitou úlohu při vypracování a zavedení demokratického režimu.“²⁵

Tyto tři zmiňované typologie, autor zařazuje spíše do minulosti z důvodu, že většina novodobých redemokratizací proběhla pod vlivem sociálních a politických faktorů a nikoliv vojenských, jak tomu bývalo dříve.²⁶

²² Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň., s. 63.

²³ Viz blíže: Stepan. 1986. *Paths towards Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations*, in: O'Donnell, Schmitter, Whitehead, *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*, Vol. III, The John Hopkins University Press: Baltimore, s. 66. Překlad použit od: Dvořáková, Kunc. 1994. *O přechodech k demokracii*. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 54.

²⁴ Dvořáková, Kunc. 1994. *O přechodech k demokracii*. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 55.

²⁵ Stepan. 1986. s. 71.

Redemokratizace zahájená zevnitř autoritářských režimů nastává v případě, kdy „institucionální držitelé moci uvnitř vládnoucí autoritářské koalice si uvědomí, že změna podmínek přispěje k naplňování jejich dlouhodobých zájmů.“²⁷ K naplnění těchto zájmů bude dosaženo, když autoritářské instituce budou nahrazeny demokratickými. Během tohoto procesu však mohou nastat problémy v podobě změny rozhodnutí liberalizačních tendencí či může dojít k zavedení omezené demokracie. Stepan tuto teorii rozděluje na další tři podkategorie. Redemokratizace zahájená civilisty nebo civilním politickým vedením je podkategorií, kde politická autoritářská vláda dominuje nad armádou. „Úspěšnost této cesty z hlediska dokončení procesu redemokratizace závisí do značné míry na tom, jak dalece působí nové sociální, ekonomické a politické požadavky zdola, nakolik je tato legitimita zpochybňována mocenským aparátem, a nakonec na tom, nakolik jsou reálné vyhlídky držitelů moci uchovat alespoň část svých pravomocí i po svobodných volbách.“²⁸ Druhou podkategorií je redemokratizace zahájená armádou-vládou. Podmět přichází od vojenských vůdců, kteří sami uznají za vhodné předat moc, aby si dlouhodobě udržely své korporativní zájmy. Jak ale Stepan připomíná, pokud zde není silná společenská poptávka po ukončení autoritářského režimu, je tato cesta velmi nejistá.²⁹ Redemokratizace zahájená armádou-institucí je poslední podkategorií. Jedná se o příklad, kdy je armáda součástí autoritářského režimu, ale i přes to se snaží o svržení civilního vedení i za cenu značných ztrát ve vlastních řadách. Snaha uklidnit situaci za jakoukoliv cenu vyplývá z přesvědčení, že další trvání autoritářského režimu by poškodilo jejich dlouhodobé zájmy. Opět je zde podmínka společenského tlaku, aby se zmírnil vliv vojenských složek.

Nyní přistoupíme k typům demokratizace, které byly zahájeny zevnitř. To znamená, že požadavek na změnu je veden občanskou společností prostřednictvím různých organizací či masovými stávkami. Děje se tak ale bez větší politické koordinace.

Pakt mezi politickými stranami Stepan definuje jako široký opoziční pakt, který má za cíl svrhnout autoritářský režim. Tento opoziční pakt, pokud uspěje, vytvoří základ budoucího demokratického uspořádání. „Pakt je kromě nejrůznějších opozičních sil také

²⁶ Viz blíže: Stepan. 1986. Paths towards Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations, in: O'Donnell, Schmitter, Whitehead, Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy, Vol. III, The John Hopkins University Press: Baltimore, s. 72.

²⁷ Stepan. 1986, s. 72.

²⁸ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 56.

²⁹ Stepan. 1986, s. 75.

tvořen některými účastníky vládní elity a umožňuje narušit legitimitu autoritářského režimu, zejména tehdy, hrozí-li krvavé střety nebo dokonce riziko občanské války.³⁰

Organizovaná násilná revolta koordinovaná reformistickými stranami představuje typ redemokratizace, kde hlavním aktérem jsou reformisté dané země. Změna tímto způsobem umožňuje restrukturalizaci, jak státního aparátu, tak i ekonomických a sociálních podmínek a určuje politický směr.

Posledním příkladem je **revoluční válka vedená marxisty**, kdy dochází k odstranění stávajícího nedemokratického systému. Tato změna je doprovázena radikálními ekonomickými a sociálními změnami.

Stepanova klasifikace je velice často používanou metodou pro zkoumání přechodů. Oblíbenost vychází pravděpodobně z podrobného seznamu příkladů. Je ale nutné podotknout, že v praxi narážíme na skutečnost, že každý přechod má jistá specifika. A tak se stává, že se „daří jen stěží udržet typologickou čistotu a většinu přechodů je zapotřebí studovat jako jednodušší či komplexnější směs Stepanových logických typů.“³¹

³⁰ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 64.

³¹ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 56.

4. Teorie přechodů k demokracii

„Termín teorie přechodů, respektive tranzitologie, označuje zkoumání změny politických režimů.“³² V počáteční fázi se spíše zkoumal přechod demokratických režimů k nedemokratickým. Opačné tendence se zkoumaly až později. Studium přechodů k demokracii se stalo aktuální v době hroucení nedemokratických režimů jižní Evropy, Latinské Ameriky a Afriky.

Rozmach teorie přechodů k demokracii spojujeme především s třetí vlnou demokratizace. Značné množství těchto teorií se snaží postihnout důvody ukončení režimů, vnitřní dynamiku procesů či jednání aktérů.

V teoriích přechodů k demokracii se setkáváme s různými přístupy, které nemohou nikdy přesně odpovídat společenské realitě, fungují spíše jako ideální typy.

Více než jinde v politologii se zde potýkáme s problematikou terminologie. Již samotný výraz *přechod k demokracii* je pro některé autory nepřijatelný. Poukazují na fakt, že demokracie není jediným možným výsledkem přechodu. V historii nacházíme příklady, které dokazují, že pád autoritářské nebo totalitní formy vlády nevede automaticky k nastolení demokracie. Ženíšek definuje přechod k demokracii jako „přechodné období mezi nedemokratickým režimem a demokracií, které provází zjevná institucionální nejistota“ či jako „strategickou situaci vznikající s kolapsem diktatury.“³³ Dvořáková a Kunc považují přechod k demokracii za časový interval mezi dvěma režimy.³⁴

V současné politologii se objevují tři přístupy, které se snaží postihnout proces demokratizace: **modernizační, strukturální a tranzitní přístup.**

V 70. letech 20. století se politologický výzkum rozšířil o studium přechodů, označovaných jako tranzitologie. Nejprve se zkoumaly země, u nichž došlo k přechodu z demokratického systému na systém autoritativní. Následně však 90. léta 20. století přinesla opačný fenomén, přechod k demokracii.

³² Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 5.

³³ Ibidem, s. 19.

³⁴ Viz blíže: Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Slon: Praha, s. 24-35.

4.1 Typologie přechodů k demokracii dle Huntingtona

Samuel Huntington se problematikou přechodů k demokracii zabývá ve své publikaci *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*³⁵. Huntington analyzoval přechody k demokracii. Kromě samotných přechodů k demokracii analyzuje jednotlivé nedemokratické režimy a podmínky, které provázely předchozí demokratizační vlny již od počátku století devatenáctého. Pro potřeby této práce je klíčová třetí vlna demokratizace, která byla nastartována portugalskou karafiátovou revolucí v roce 1974. Autor vysvětluje demokratizační vlny a příčiny každé z nich, zmiňuje náboženské poměry, vnější činitele i hospodářský rozvoj.

Klíčovou roli v rozpoutání třetí vlny demokratizace sehrálo podle Huntingtona několik faktorů. Projevil se prohlubující se problém legitimacy autoritářských systémů ve světě, kde se demokratické hodnoty těšily obecné popularitě.³⁶

Huntington dělí demokratizační procesy do tří obecných typů.

1. „Přerod (transformation) označuje vývoj, kdy se do čela snahy o ustavení demokracie postavily dosavadní mocenské elity autoritářského systému.
2. Výměna (replacement) nastala tehdy, když se o ustavení demokracie zasloužily opoziční skupiny, zatímco autoritářský režim se zhroutil nebo byl svržen.
3. To, čemu snad můžeme říkat přeměna (transplacement) se uskutečnilo v situacích, kdy k demokratizaci došlo v podstatné míře díky tomu, že vládní a opoziční skupiny postupovaly ve shodě.“³⁷

Přidává ještě čtvrtou skupinu, která zahrnuje státy, kde demokratizace proběhla na základě zásahu zvenčí. Určujícím pro rozdělení je povaha svrženého režimu. Režimy rozděluje na systém jedné strany, vojenského režimu, personální diktatury a rasové oligarchie.

Huntington upřesňuje, že téměř všechny přechody k demokracii zahrnovaly jednání mezi vládou a opozičními skupinami. Zároveň dodává, že v počátcích mohou přechody vykazovat znaky, které nás mohou mylně zavádět k jiným typům přechodů. Jako příklad uvádí jihoafrický režim v 80. letech 20. století. Počátek přechodu k demokracii pod

³⁵ V originále: *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*

³⁶ Viz blíže: Huntington: 2008. *Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století*. CDK: Brno, s. 29-34.

³⁷ *Ibidem*, s. 115.

vedením P. W. Botha odpovídá přerodu, avšak jeho nástupce F. W. de Klerk již byl v jiné situaci a proces přechodu odpovídal přeměně.

Zmínili jsme tři typy přechodů k demokracii a to na základě tří nejdůležitějších interakcí demokratizačních procesů. Mezi ty patří: **vztah mezi vládou a opozicí, vztah mezi reformátory a odpůrci změn ve vládě a vztah mezi umírněnými radikály v rámci opozice.**

4.2 Typy přechodu k demokracii podle Huntingtona

4.2.1 Přerod

Přechod k demokracii, který nazýváme přerodem, se vyznačuje tím, že „do čela demokratizačního procesu se postaví dosavadní držitelé moci v autoritářském režimu a stanou se těmi, kdo sehraje klíčovou roli při zrušení tohoto režimu a jeho změně v demokracii.“³⁸ Huntington je na základě zkoumaných příkladů přesvědčen, že k přerodům dochází ve vojenských režimech, které mají prostředky k potlačení opozice. Ve všech příkladech předložených autorem je opozice na počátku přechodu výrazně slabší. V momentě, kdy hlavní představitelé usoudili, že přechod k demokracii by jim mohl být ku prospěchu, přistoupili na tento postup.

Přerod prochází pěti fázemi. První fází je nástup reformátorů, kteří pocházejí z autoritářského režimu. A kteří se domnívají, že posun k demokracii je nutný. Důvody reformátorů se různí. Jedni jsou přesvědčeni, že přechod k demokracii je jedinou možností, jak se udržet u moci. Druzí k těmto krokům přistupovali, když měli „zájem snížit riziko, kterému by čelili v případě, že by se moci tvrdošíjně drželi a nakonec ji přesto ztratili.“³⁹ V případě, když opozice začne posilovat, přistoupí k demokratizačním krokům. Dalším důvodem reformátorů může být, že si uvědomovali, že slib k demokratizaci nedodrží, a to oslabuje jejich legitimitu. Proto uspořádali například volby a tím se pokusí posílit své postavení. V některých případech byli reformátoři přesvědčeni, že demokratizace přinese zemi výhody. A to zejména výhody ekonomické, jelikož předpokládali, že vstoupí do mezinárodních organizací, které jim poskytnou hospodářskou pomoc, ať v podobě půjček nebo přímých investic.

³⁸ Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 125.

³⁹ Ibidem, s. 128.

„Liberální reformátoři měli sklon pohlížet na liberalizaci jako na způsob, jak zneškodnit opozici proti jejich režimu, aniž ho bude zapotřebí úplně demokratizovat.“⁴⁰ Dokázali přistoupit k liberalizačním krokům, např. zavedení některých občanských svobod, zmírnění cenzury a nepolitickým organizacím bylo dopřáno více prostoru. Reformátoři však rozhodně nehodlali přistoupit na zavedení soutěživých a demokratických voleb. Podle jejich představy měl být zaveden laskavý autoritářský režim, jehož autoritářská podstata neměla být narušena. Ve většině případů bylo jasné, že váhají, jak daleko v liberalizaci mají dojít. Ve všech případech ale platí, že reformátoři představovali sílu změny. Huntington upozorňuje, že tato síla změny „může mít i druhořadý efekt: především ve vojenských režimech vede totiž k rozdělení vládnoucí skupiny, k další politizaci ozbrojených sil, a tudíž k situaci, kdy stále více důstojníků dochází k přesvědčení, že „armáda jako vláda“ musí skončit, aby mohla přežít „armáda jako instituce“.“⁴¹

Přechod k demokracii a zejména střídání hlavních představitelů proběhlo několika způsoby. Buď otcové-zakladatelé zemřeli a jejich místo obsadili reformátoři. Další možností je, že dochází k pravidelnému střídání vedoucích představitelů. Třetím příkladem je, že nedochází k pravidelnému střídání představitelů, a tak dochází ke svržení vládce. S touto třetí možností se setkáváme často právě v Africe. Příkladem může být Nigérie, kde k puči došlo v červenci 1975. Při puči byla odstraněna vojenská vláda Yakuba Gowona. Nahradil jej Murtal Mohammed, který však zemřel při atentátu v roce 1976.⁴² Reformním vůdcem se tak stal Olusegun Obasanjo.⁴³

Nutno podotknout, že i potom, co reformátoři obsadili vedoucí pozice, nebylo jednoduché začít s demokratizací. Ve vládě a vlastně v celé byrokracii byli stoupenci starého režimu, kteří nehodlali přispět k reformním krokům. A tak docházelo k nahrazování starých příznivců novými. Zásadní pro přerod bylo, že reformátoři prováděli umírněnou politiku a zároveň zde byla vůle ke spolupráci uvnitř demokratické opozice.

⁴⁰ Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 129.

⁴¹ Ibidem, s. 129.

⁴² Viz blíže: History of Nigeria. Dostupné na:

<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad41> Staženo 15.3. 2012

⁴³ Nutno podotknout, že již v roce 1983 proběhl další ozbrojený puč a Nigérie se navrátila k vojenské vládě.

4.2.2 Výměna

V procesu výměny, na rozdíl od přerodu, mají reformátoři velice slabé postavení nebo se v režimu vůbec neobjevují. Vláda je ovládána stoupenci starých pořádků, kteří se staví proti jakékoliv změně ve společnosti. „Demokratizace bývá tudíž výsledkem toho, jak opozice postupně získává na síle, a to na úkor vlády: tento proces postupuje tak dlouho, dokud se vláda nezhroutí nebo není svržena.“⁴⁴

Poté, co opoziční skupiny převezmou vládu, nastává boj o povahu nového režimu. Huntington se domnívá, že výměna prochází třemi fázemi: zápas o to, aby autoritářský režim padl; samotný pád a poté zápolení, k němuž dochází poté, co režim padne. Na základě zkoumaných příkladů uvádí, že k výměně dochází spíše v personálních diktaturách, než ve vojenských režimech nebo systémech jedné strany. Autoritářský režim přetrvává, jelikož nejsilnějším tělesem je vláda, opozice je velice slabá. Až v momentě, kdy opozice je silnější, dochází k výměně režimu. „Je zapotřebí, aby opozice vládu krok za krokem vyčerpávala, až mocenská rovnováha postupně začne nahrávat odstranění vlády.“⁴⁵ Když se režim začal hroutit, na jeho stranu se postavilo jen opravdu málo skupin, které však neměly potřebnou sílu pro udržení režimu. Autoritářští vůdci si zcela nepřipouštěli, že jsou neoblíbení. „Mnozí lidé už dávno nebyli s režimem spokojeni, ale poněvadž to byl režim autoritářský, jejich nespokojenost se navenek nijak neprojevovala, dokud nedošlo k nějaké události, která se stala katalyzátorem celospolečenského odporu.“⁴⁶

Za stálou opozici Huntington považuje studenty, poté následují intelektuálové, představitelé již v minulosti existujících stran, střední třída či pracovníci byrokracie. K nim se přidávají v některých případech církve, větší obchodní skupiny a buržoazie. Huntington přisuzuje vliv i mezinárodnímu tlaku, zmiňuje ukončení spolupráce Spojených států s daným režimem, pod hrozbou stažení pomoci dané zemi.

Dalším významným rozdílem mezi přerodem a výměnou je, že v přerodech je zdůrazňována procedurální kontinuita. Ve výměně je vše, co je spojené s minulým režimem odsunováno. Vláda se soustřeďuje na budoucnost a připomíná, že s minulým režimem není nijak svázána. Představitelé v procesu přerodu odešli z politiky většinou bez zbytečného rozruchu a vrátili se ke své práci. Představitelé výměny však byli většinou souzeni, přinuceni odejít do vyhnanství či skončili ve vězení.

⁴⁴ Huntington: 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 140.

⁴⁵ Ibidem, s. 141.

⁴⁶ Ibidem, s. 143.

Huntington připomíná, že před pádem režimu opoziční skupiny sjednocovala touha svrhnout autoritářský režim. Poté, co režim padl se mezi opozičními skupinami rozhořel boj o podobě režimu.

4.2.3 Přeměny

Při přeměně spolupracují na demokratizaci země vládní představitelé i opozice. Ve vládně je poměrně velké procento reformátorů, díky jejichž přičinění se začíná ve vládě jednat o změnách. Reformátoři nemají dostatečnou sílu na to, aby zvrátily režim sami, a proto musí stoupence starých pořádků přimět k jednání. K přeměně dochází tehdy, když opozice uzná, „že na to, aby vládu mohla svrhnout, není dost silná, kdežto vláda se musela smířit s faktem, že opozice má dost síly na to, aby náklady, které by přineslo pokračující odmítání vyjednávat, dokázala poměrně významně zvýšit.“⁴⁷

Přeměna prochází několika fázemi. První fází je, že vláda zahájí částečnou liberalizaci a postupně začne ztrácet moc. Této situace využila opozice, která díky oslabení vládní moci posílila svůj vliv a získala větší podporu. Třetím krokem bylo, že vláda nasadila mocenské prostředky, které mělo zabránit v další mobilizaci opozice. Ale později, vláda i opozice pochopili, že ani jeden nemá sílu režim změnit, a tak přistoupili na vyjednávání změny režimu ve smíru. A tak došlo k výměně vládních představitelů. „Přeměny tudíž vyžadovaly, aby na obou stranách převládla určitá míra nejistoty v otázce, kdo by z případného rozhodujícího měření sil vyšel jako vítěz.“⁴⁸ Cestu přeměny tak provázely situace od stávek a demonstrací na jedné straně k represím a věznění na straně druhé. Opozice byla schopná mobilizovat lid, ale vláda dokázala tento tlak ustát. Jak Huntington dodává u přeměny je potřeba, aby na obou stranách byla chuť riskovat vyjednávání. Zároveň je důležité, aby si obě skupiny přiznaly alespoň nějakou míru legitimacy. A taky jsme v přeměnách někdy svědkem, že na rozdíl od přerodů nebo výměn, vládní představitelé vyjednávali podobu změny režimu s představiteli opozice, kteří předtím byli drženi ve vězení.

Specifické pro přeměnu je také skutečnost, že základem dohody vlády a opozice jsou určité záruky, že žádná ze stran neztratí všechno. Na rozdíl od předchozích zmiňovaných demokratizačních procesů, při přeměně mají obě skupiny jistotu, že nebudou věznění či že nebudou muset odejít ze země.

⁴⁷ Huntington: 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 150.

⁴⁸ Ibidem, s. 151.

4.3 Typologie přechodů k demokracii dle Karlové a Schmittera

Terry Lenn Karlová a Philippe Schmitter vytvořili další z typologií přechodů k demokracii. Tito autoři nahlíží na problematiku přechodů z jiného pohledu než Huntington. Zatímco Huntington se soustřeďuje na vztahy mezi jednotlivými aktéry, Karlová a Schmitter klíčovou roli přisuzují **aktérům a strategiím**. „Karl a Schmitter vychází z předpokladu, že přechody jsou vytvářeny aktéry, kteří si volí strategie, jež vedou ke změnám od jednoho režimu k druhému. Uvádějí, že aktéři a strategie determinují vlastnosti prostoru, ve kterém se přechody uskutečňují a právě kombinace aktérů a strategií definují typ přechodu.“⁴⁹

Karlová a Schmitter se domnívají, že způsob přechodu do značné míry určuje typ demokracie, která z takového přechodu vznikne. Přechod k demokracii také determinuje to, zda bude demokracie konsolidovaná či nikoliv a jaké důsledky to bude mít pro jednotlivé sociální skupiny. Při výzkumu tranzice se zabývaly sociálními, ekonomickými, kulturními i mezinárodními příčinami. Upozorňují, že je důležité rozlišovat mezi vnitřními a vnějšími faktory, které se podílejí na vzniku a průběhu přechodu k demokracii.

Své schéma přechodů k demokracii definují kombinací dvou možných aktérů⁵⁰ a dvou možných strategií⁵¹, čímž došli ke čtyřem možným typům přechodu, jak dokládáme v příloze č. 1. „V tomto schématu vyjadřuje horizontální osa strategii přechodů, která se může pohybovat od jednostranného použití násilí až po mnohostrannou ochotu ke kompromisu. Oblast mezi těmito krajními polohami bývá zaplněna měnícími se a protikladnými tendencemi, v nichž se mohou uplatňovat hrozby, fyzické zastrašování i násilí stejně jako akty podpůrné mobilizace.“⁵² Vertikální osa prezentuje případy, kde podnět ke změně vyšel od aktérů, kteří stáli mimo sociální a ekonomické struktury starého režimu. Dále tato osa může prezentovat případy elit, které zaujímaly vedoucí postavení v autoritářském systému, hrají velice významnou roli při demokratizaci. Karlová a Schmitt upozorňují, že je zde ještě prostor pro přechodné kategorie, kde se mísí aktéři i strategie. Jedná se například o situace, kdy se násilí spojuje nejprve s kompromisem a až poté se stane hlavní strategií. Nebo situaci, kdy masy jsou aktivní, ale stále pod vlivem elit, domácí

⁴⁹ Karl, Schmitter. 1991. Modes of Transition in Latin America, Southern and Eastern Europe, *International Social Science Journal* 43 (2), Blackwell Publishers Ltd: New Jersey, s. 274.

⁵⁰ Za aktéry považují masy nebo elity.

⁵¹ Jako základní strategie uvádějí strategii síly a kompromisu.

⁵² Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Slon: Praha, s. 64.

aktéři a strategie jsou významné, ale výsledek závisí především na úsudku a úmyslu zahraničních aktérů.⁵³

Na základě kombinací různých aktérů a různých strategií pak vymezili čtyři ideální kategorie přechodů k demokracii: **pakt, vnucení, reforma a revoluce**.

Pakt představuje přechod, kde elity mezi sebou vyjednávají kompromis. Jako strategie je zde zvolen kompromis a hlavními aktéry jsou elity. Pakty můžeme rozdělit na čtyři různé typy dohod: vojensko civilní pakt; socioekonomická dohoda; dohoda mezi hlavními představiteli např. o tom, jaký bude volební systém a náboženské a etnické dohody, které se zaměřují na tzv. cleavages ve společnosti.⁵⁴

Druhým typem je vnucení. Vnucením se rozumí přechod, kdy elita použije jednostranně sílu k dosažení změny režimu oproti odporu držitelů moci. Jedná se o tzv. přechod shora. Podle autorů je vnucení nejjednodušším přechodem k demokracii. Ačkoliv s sebou nese riziko, že demokratizační proces bude limitován a dosažení či udržení demokracie bude problematické. Aktéry jsou opět elity a oproti paktu kompromis je nahrazen využitím síly k prosazení cílů a změně režimu.

Reforma je typem přechodu, kdy se masy mobilizují zdola a výsledkem je kompromis bez použití násilí. Iniciativa tedy vychází z mas, které si u elit vynutí strategii kompromisu. Podle Karlové a Schmittera není reforma příliš úspěšným přechodem k demokracii, jelikož reformní vlády vidí jako příliš slabé a lehce svrhnutelné.

Posledním typem je revoluce. „Revoluce probíhá, když masy vstanou a porazí předchozí režim vojenskou silou.“⁵⁵ Autoři jsou přesvědčeni, že v tomto případě nemůže dojít k nastolení funkční demokracie. „Revoluce většinou dokážou vytvořit trvalejší model nadvlády, ale málokdy mohou dospět k demokracii.“⁵⁶

Výhodou je, že tato typologie dává prostor při určování konkrétních příkladů přechodů k demokracii. V grafické znázornění dokládá, že rozmístění jednotlivých typů v rozích grafického rámce, „umožňuje např. zařadit zemi na opačný konec jednoho ze čtverců a tím dát najevo, že svojí povahou se k uvedenému typu pouze blíží nebo je na jeho hranici, aniž by se tak zkreslila podstata a základní paradigma obecného typu. Obdobným způsobem lze

⁵³ Karl, Schmitter. 1991. Modes of Transition in Latin America, Southern and Eastern Europe, *International Social Science Journal* 43 (2), Blackwell Publishers Ltd: New Jersey, s. 275-276.

⁵⁴ Viz blíže: Karl, Schmitter. 1991, s. 29-41.

⁵⁵ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Slon: Praha, s. 65.

⁵⁶ Ibidem, s. 66.

vyjádřit skutečnost že některý z přechodů k demokracii je kombinací či sloučeninou některých typů, tím, že jej zařadíme mimo čtyři uvedené sektory.⁵⁷ A tak na rozdíl od Huntingtona můžeme lépe diferencovat jednotlivé typy přechodů k demokracii.

Závěrem autoři hodnotí, že podle jejich studií k nejvíce přechodům došlo z iniciativy elit prostřednictvím paktu. Dalším úspěšným je poté přechod vnucením. Právě přechody shora považují autoři za nejvýhodnější, a to z důvodu, že nové demokratické režimy jsou stabilnější a trvání jejich je delší. Ale vzhledem k povaze přechodu se většinou jedná o omezené demokracie. Naopak u přechodů prostřednictvím revolucí nebo reformou bylo úspěšné vyústění méně časté.

Dále autoři formulovali tezi o tom, že způsob přechodu je určujícím faktorem, jestli bude vytvořena demokracie. Zároveň způsob přechodu může do značné míry určovat jaký typ demokracie se v dané zemi ustaví.⁵⁸

4.4 Porovnání jednotlivých typů přechodů Huntingtona a Karlové a Schmittera

V předchozí kapitole jsme popisovali jednotlivé typy přechodů k demokracii, které vytvořili významní představitelé, zabývající se tímto fenoménem. Při vysvětlování těchto typů narážíme na určitou podobnost, které se nyní budeme věnovat.

Pakt definovaný podle Karlové a Schmittera se významně podobá **transplacementu**, čili **přeměně**. Společné znaky nacházíme v tom, že iniciativa k přechodu vychází od elit. V obou případech se jedná o sjednaný přechod k demokracii a je potřeba zde určitá kooperace mezi elitami a reformátory. Reformátoři nemají dostatečnou sílu, aby zvrátily režim sami, a proto se musí s vládními představiteli dohodnout na určitém kompromisu tohoto přechodu. Jedná se o tzv. přechod shora.

Reformu podle Karlové a Schmittera můžeme taktéž přirovnat k Huntingově **přeměně**. Změna oproti výše zmiňovanému příkladu (pakt-přeměna) je v tom, že iniciativa k přechodu vzešla od mas. A tudíž se jedná o tzv. přechod zdola.

Dalším typem, kteří autoři definovali je **revoluce**, které odpovídá Huntingově **výměně**. Základním společným rysem je, že iniciátoři přechodu jsou lidové masy. Tato opozice je

⁵⁷ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 74.

⁵⁸ Karl, Schmitter. 1991. Modes of Transition in Latin America, Southern and Eastern Europe, International Social Science Journal 43 (2), Blackwell Publishers Ltd.: New Jersey, s. 69.

sjednocována touhou svrhnout autoritářský režim. V tomto případě je ke svržení vlády v některých případech použita i síla.

Vnucení přiřazujeme k **přerodu**. Do čela demokratizačního procesu se staví elity, které mají klíčovou roli při zrušení tohoto režimu a jeho změně v demokracii. Elita však k tomuto přechodu využívá sílu. Jedná se o tzv. přechod shora.

Tyto argumenty jsou shrnuty v příloze č. 2.

Jak již bylo řečeno, existují různé teoretické modely, které vysvětlují přechody k demokracii. Zároveň dokládáme, že zde není jednotná terminologie, a tak se stává, že stejné nebo velmi podobné procesy jsou označovány odlišnými názvy.

4.5 Další autoři typologií přechodů k demokracii

Kromě zmiňovaného porovnání jednotlivých typů přechodů Huntingtona, Karlové a Schmitter jsou tady samozřejmě i další autoři, kteří se přechody k demokracii zabývali a vytvořili své vlastní typologie. Mezi tyto autory patří například Juan J. Linz⁵⁹, Giuseppe Di Palma⁶⁰, Scott Mainwaring a Eduardo Viola⁶¹. Jejich typologiemi se podrobně nezabýváme především z toho důvodu, že hlavními rysy odpovídají zmiňovaným přechodům Huntington, Karlové a Schmittera, nesou akorát jiný název.

Paktu (Karlová a Schmitter) a transplacementu (Huntington), tak odpovídá sjednaný přechod podle Di Palma či přechod transakcí podle Mainwaringa. Jedná se o přechod sjednaný elitami, kde hlavní strategií byl kompromis. Mainwaring předkládá důvody⁶², proč autoritářský režim volí setrvání a i následné otevření politického systému. Setrváním u moci se mohou zvyšovat náklady z důvodu, že „trvají krize, snižuje se soudržnost armády, snižuje se legitimita.“⁶³ Nebo se náklady na demokratizaci snižují z důvodů, že se dosáhne určitého sociálního a ekonomického ustálení a je snižováno riziko ohrožení.

⁵⁹ Nejvýznamnější publikací ohledně přechodů k demokracii je: Linz a Stepan. 1996. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-communist Europe. The John Hopkins University Press: Baltimore.

⁶⁰ Di Palma. 1980. Founding Coalitions in Southern Europe: Legitimacy and Hegemony, Government and Opposition. In: Government and Opposition. Vol. 15, Issue 2, s. 162-189.

⁶¹ Mainwaring, Viola. 1984. New Social Movements, Political Culture and Democracy: Brazil and Argentina in the 1980s. In: Telos. Vol. 1984. Issue 61, s. 17-52.

⁶² Mainwaring, O'Donnell, Valenzuela. 1992. Issues in Democratic Consolidation. The New South American Democracies in Comparative Perspective. University of Notre Dame Press: Notre Dame.

⁶³ Říchová. 2000. Přehled moderních politologických teorií. Portál: Praha, s. 247.

Sjednaný přechod podle Di Palma či přechod transakcí podle Mainwaringa můžeme taktéž přiřadit k reformě (Karlova a Schmitter) a transplacementu (Huntington). Rozdíl oproti výše zmiňovanému je v tom, že se nejedná o tzv. přechod shora ale o tzv. přechod zdola, kdy iniciativa vzešla od mas.

Vnucení (Karlova a Schmitter) a transformation (Huntington) hlavními body odpovídá Linzově reformě a sebevyločení podle Mainwaringa a Violy. Jedná se o přechod k demokracii formou přeměny, kdy iniciativa vychází od elit a hlavní strategií je síla.

Revoluce (Karlova a Schmitter) a replacement (Huntington) odpovídá prasknutí podle Linze a zhroucení podle Mainwaringa a Violy. Jedná se o přechod k demokracii formou revoluce, kdy požadavky pro změnu jsou vznášeny od mas.⁶⁴

Na zmiňovaných příkladech vidíme, že jednotlivé typy přechodů vykazují shodné znaky nesou však různá označení. V praxi pak můžeme jednotlivé případy zařadit do více kategorií, a tak by nám tyto typologie měly sloužit především pro lepší pochopení jednotlivých přechodů k demokracii. „Nejde o to, zařadit konkrétní situaci do přesně definované škatulky.“⁶⁵

⁶⁴ Zmiňované příklady jsou zpracovány na základě tabulky č. 12. In: Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň., s. 76.

⁶⁵ Ibidem, s. 66.

5. Etapy přechodu k demokracii

Jiným způsobem na přechod k demokracii nazírá D. Rustow či A. Przeworski. Nehodnotí demokratizaci jako celek, ale uvažují spíše o jednotlivých fázích přechodu.

5.1 Etapy přechodu podle D. Rustowa

Rustow v díle *Transitions to Democracy: Towards a Dynamic Model* přinesl nový pohled do studia demokratizace. Nepopíral důležitost znalosti strukturálních podmínek, které demokracii umožňují, ale soustředil se na shodu rozhodujících aktérů přechodu, jelikož podle Rustowa nemůže být pochyb o tom k jaké „politické komunitě patří a chce patřit. To znamená, že Rustow je velmi skeptický k možnostem jakéhokoli demokratického vývoje ve všech situacích latentní nespokojenosti se stávajícím celkem, kde je stále otevřena možnost rozdělení, nebo naopak spojování.“⁶⁶ Autor odmítá přihlížet k jakýmkoliv ekonomickým nebo sociálním ukazatelům.

Autor vymezil tři fáze, které se odehrávají v přechodech k demokracii. První fází je tzv. **přípravná fáze**, která se vyznačuje přítomností opozice, která je relativně schopná vystupovat proti nedemokratickému režimu. Opozice vystupuje proti vládě z důvodu nespokojenosti, nepožaduje však demokracii. Pro tuto fázi je důležité, aby žádný subjekt nebyl zcela dominantní, jelikož spíše „polarizace než pluralita je charakteristickým znakem přípravné fáze.“⁶⁷ Tato fáze končí ve chvíli, když se reformátoři rozhodnou „institucionalizovat některé již demokratické procedury řešení konfliktů (např. volební právo, svobodné volby, postavení opozice).“⁶⁸

Další fáze je nazývána **rozhodující** a Rustow ji označuje za explicitní konsensus⁶⁹, kdy jednotliví aktéři jsou přístupní k jednání a hledají kompromisní řešení. V systému však

66 Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 19.

67 Rustow. 1970. Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model. In: Comparative Politics.

Vol. 2, No. 3, Dostupné na:

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/421307?uid=3737856&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21102548291577>, s. 354.

68 Říchová. 2000. Přehled moderních politologických teorií. Portál: Praha, s. 250.

69 Viz blíže: Rustow. 1970. Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model. In: Comparative Politics.

Vol. 2, No. 3, s. 357.

stále nepřevažuje pouze jedna skupina prosazující buď demokratický či původní režim. Převládají zde spory a odlišné názory a zároveň i pohledy, jak dosáhnout transformace.

Poslední etapou je **uvykací fáze**, při které se demokratické principy uvádějí do praxe. Představitelé nedemokratického režimu jsou nahrazeni demokratickými vůdci. Je to také období, kdy se všichni potýkají s demokratickými mechanismy. Zároveň je důležité, jak rychle tyto demokratické mechanismy prostupují společností. Čím více lidí je zapojeno do tohoto demokratického rámce, tím lepší jsou podmínky pro uchycení demokracie.

Rustowův přístup k demokratizaci je průkopnický zejména z toho důvodu, že vznik demokracie vidí jako dynamický proces, který má své fáze. Přínos je také v tom, že „zkoumá demokracii jako málokdy chtěný cíl, zato většinou jako vedlejší produkt jiných bojů a konfliktů a výsledek poznání, že konflikt nelze řešit zničením protivníka.“⁷⁰ Ukazuje, že se jedná o velmi složitý proces a na cestě k demokracii čekají jednotlivé aktéry nástrahy. Aby byl proces demokratizace naplněn, musí být splněna podmínka národní jednoty, jelikož bez této jednoty by demokratizační proces mohl vést k rozpadu státu.

5.2 Etapy přechodu podle A. Przeworského

Adam Przeworský v 90. letech 20. století vydal práci *Democracy and the Market*, ve které se zabývá etapami přechodu k demokracii. Později k této práci přibyl příspěvek *The Games of Transition*⁷¹. Přechod chápe jako „strategickou situaci vznikající s kolapsem diktatury.“⁷² Tak jako Rustow i Przeworský se domnívá, že demokracie je pouze jedním z možných důsledků transformace. Proces přechodu autor rozdělil na fázi liberalizace a fázi demokratizace. „V jeho modelu přechodu k demokracii se nejvíce odráží skutečnost, že demokracie je především výsledkem vztahů mezi elitami, jejich rozhodnutí a zvolení té či oné strategie.“⁷³

⁷⁰ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 21.

⁷¹ Przeworski. 1992. The Games of Transition. In: Mainwaring, O'Donnell, Valenzuela. 1992. Issues in Democratic Consolidation. The New South American Democracies in Comparative Perspective. University of Notre Dame Press: Notre Dame, s. 105-152.

⁷² Przeworski. 1991. Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America. Cambridge University Press: Cambridge, s. 37.

⁷³ Ženíšek. 2006. Přechod k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 78.

5.2.1 Liberalizace

Liberalizace je počáteční fází, která je označována jako otevření. Otevření ve smyslu, že prostor ovládaný autoritářskou mocí se začne například otvírat ve směru prohlubování práv. Autor dále uvádí, že toto otevření je buď motivováno zevnitř nebo zdola. Pro toto období je typická nestabilita, kdy se po otevření autoritářského režimu probouzí společnost, např. vznikají různé nezávislé skupiny.

Vládní představitelé se v této fázi rozdělují na liberály a tuhé křídlo, což může být signálem pro společnost, že se politika může otevřít i dalším politickým skupinám. Pokud je ve společnosti přítomná alespoň částečná mobilizace je to naopak signál pro liberální křídlo, že zde existuje možnost podpory či dokonce aliance, která by mohla přispět k jejich vítězství.⁷⁴ Je nutné podotknout, že Przeworský chápe za cíl liberálního křídla odstranit představitele tzv. tuhého křídla a nikoliv přechod k demokracii.

Na základě různých strategií může proces liberalizace podle Przeworského vést k několika výsledkům, které ale nemusejí vést nutně k demokratizaci. Jako jednu variantu autor uvádí, že se liberální křídlo nebude chtít oddělit od tzv. tuhého křídla a bude tak zachován stávající stav. Pokud k tomuto oddělení dojde, otevírá se zde prostor pro občanskou společnost. Je zde možnost, že část občanské společnosti se může přidat k původní vládě a dojde tak pouze k rozšířené diktatuře. V případě, že část občanské společnosti pokračuje v organizování, výsledkem mohou být tři možnosti: První možností je přechod k demokracii, ke kterému může dojít, pokud se liberální křídlo spojí s umírněnou opozicí a společně budou prosazovat reformy. Druhá možnost nastává, když je neúspěšná represe režimu, jejíž výsledkem je povstání. Pokud je represe úspěšná, nastává zúžená diktatura.⁷⁵ Logické shrnutí uvádíme v příloze č. 3.

Przeworský tak předkládá logickou strukturu variant, z níž lze vyčíst nejdůležitější údaj: „Úspěšnost přechodu z fáze liberalizace do dalšího přechodového stádia - demokratizace - je velmi omezena.“⁷⁶ Charakteristické pro liberalizaci je, že zde existuje trvalá možnost znovuoobnovení autoritářského režimu. Celková struktura starého režimu slábně, ale není vyloučeno, že může dojít k jeho znovuoživení.

⁷⁴ Przeworski. 1991. *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge University Press: Cambridge, s. 57.

⁷⁵ Viz blíže: Przeworski. 1991, s. 61-63.

⁷⁶ Říchová. 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Portál: Praha, s. 253.

Výhodou tohoto modelu je, že přináší velice komplexní přístup ke studiu liberalizace. Jak uvádí Dvořáková a Kunc, výhodou tohoto modelu je, že zvažuje i možnost, že do racionálního kalkulu aktérů mohou přicházet i falešné signály cíleně vyslané jinými aktéry. Na druhou stranu ale oba autoři zpochybňují „především přílišnou racionalizaci, respektive schopnost strategického uvažování a jednotného počínání ne-li všech aktérů, pak rozhodně autonomních organizací občanské společnosti.“⁷⁷

5.2.2 Demokratizace

Druhou fází přechodu je demokratizace. Tato fáze navazuje na liberalizaci. Odpůrci autoritářského režimu zde již nehrají podřadnou roli, ale jsou aktivními aktéry, kteří mají vliv na proces změny. Proces demokratizace se řídí volbou strategie jednotlivých aktérů.⁷⁸ Rozlišujeme čtyři skupiny aktérů. Uvnitř vládnoucí elity jsou reformisté a zastánci tvrdé linie. Zastánci tvrdé linie, příslušníci policie a byrokracie, požadují zachování statutu quo i s použitím represe. Reformisté naopak s tímto postupem nesouhlasí a požadují změnu režimu. V opozici jsou aktéři dělení na umírněné a radikály, kteří mají stejné cíle, ale k jejich dosažení využívají rozdílné nástroje.

Tito aktéři si volí různé strategie a volí i různé aliance, které pak vytvářejí různé výsledky.⁷⁹ První možností je, „pokud reformní křídlo neutralizuje tvrdou linii režimu a umírnění mají pod kontrolou radikály, pak aliance reformistů a umírněných je pro zavedení stabilní demokracie nejpříznivější.“⁸⁰ Charakteristickým rysem jsou tzv. kulaté stoly. To je označováno jako demokracie se zárukami.

Pokud dojde k dohodě mezi umírněnými a reformátory a zároveň jsou umírnění v alianci s radikály, jedná se o demokracii bez záruk.

Třetím výsledkem zvolené strategie může být situace, kdy přežívá starý autoritářský režim. Děje se tak, když umírnění a reformátoři nejsou schopni spolupracovat. Umírnění jsou nadále vázáni na radikály a reformátoři na zastávce tvrdé linie. Existence takový dvou odlišných bloků může vést k občanské válce.

⁷⁷ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 90.

⁷⁸ Viz blíže: Przeworski. 1991. Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America. Cambridge University Press: Cambridge, s. 70.

⁷⁹ Viz blíže: Przeworski. 1992, s. 119.

⁸⁰ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 81

V případě, kdy se umírnění dohodnou s reformátory, kteří jsou stále spřízněni se stoupenčí tvrdé linie, přetrvávají předchozí liberalizační tendence a můžeme v tomto případě hovořit o autoritářském režimu s určitým uvolněním.

„O logice demokratizace hovoříme od okamžiku, kdy se alespoň část skupin dříve odstavených od politického systému začne domlouvat s částí někdejší autoritářské koalice na nových pravidlech hry, respektive na tom, jak budou stará pravidla měněna.“⁸¹ V této fázi se proces potýká se dvěma zásadními otázkami, a to: jak se vymanit z předešlého nedemokratického systému a jak vybudovat demokratické instituce. Pro vyvázaní se z předchozího nedemokratického režimu je nejdůležitější spojení obou umírněných křídel proti radikálům. Při fázi vybudování demokratických institucí dochází k diferenciaci, jejímž výsledkem je vznik politických stran. Pokud dochází k vnitřní diferenciaci politického procesu je to dobrý předpoklad pro ustavení pluralitního systému.

Dvořáková a Kunc jsou přesvědčeni, že periodizace přechodů z perspektivy liberalizace a demokratizace je velice přínosná. Přináší inspiraci zejména v tom, že upozorňuje na možná úskalí v procesu liberalizace a demokratizace.

⁸¹ Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha, s. 91.

6. Charakteristika odstraňovaného režimu

6.1 Moiův režim 1978-2002

Počátky protikoloniálního hnutí symbolizuje Keňská africká unie (KAU) a hnutí Mau Mau, které se zformovalo v roce 1952 především mezi Kikuji, a které mělo za cíl vyhnat bělošské obyvatelstvo z Keni. Ve stejném roce „vyhlásili Britové výjimečný stav, uvěznilo vůdce KAU, včetně Jomo Kenyatty a angažovali armádu.“⁸² Výsledkem angažovanosti armády byly tisíce Kikujů ve vězeňských táborech. „Do roku 1956, kdy celé povstání skončilo definitivní porážkou, si vyžádalo životy více než 13 500 Afričanů a zhruba 100 Evropanů - na britské poměry relativně stabilní výsledek.“⁸³ Určitou roli v porážce Mau Mau sehrálo lepší vybavení britské armády, neschopnost Mau Mau získat podporu širších vrstev a i určitá izolovanost na Keňské vysočině. Po propuštění z vězení začal Jomo Kenyatta opět bojovat za nezávislost. V roce 1960 britská vláda oznámila záměr předat vládu nad Keňou do rukou demokraticky zvolené vlády.⁸⁴

Mezitím však došlo ve vedení KAU k roztržce mezi dvěma hlavními proudy. Jedni propagovali jednotnou centralizovanou vládu se sídlem v Nairobi, a těmi, kteří byli zastánci federálního uspořádání. „Původní Kenyattova strana KAU se transformovala v radikální Keňský africký národní svaz (KANU). Britové již tradičně favorizovali umírněné seskupení Keňského demokratického svazu (KADU) Ronalda Ngaly.“⁸⁵

Keňa byla silně spojena se západními zeměmi. Prozápadní postoj Keni byl dán vstupem Keni do mezinárodních organizací i Commonwealthu, ale určujícím faktorem bylo silné propojení s Velkou Británií. Keňa byla jedním z největších příjemců britské pomoci v Africe za studené války⁸⁶. Velice silné bylo i obchodní provázání s bývalou kolonií, Velká Británie vybavila keňskou armádu a stala se tak největším dodavatelem zbraní, později vojenskou pomoc rozšířila i na cvičení armády. Silné propojení Velké Británie a Keni tak mělo zásadní vliv na prozápadní orientaci země. Keňa díky své poloze

⁸² Reid. 2011. Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost. Grada Publishing: Praha, s. 249.

⁸³ Parkinson, Phillips, Gourlay. 2007. Keňa. Svojtka: Praha, s. 30.

⁸⁴ Viz blíže: History of Kenya. Dostupné na:

<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad21> Staženo 2.3. 2012

⁸⁵ Nálevka. 2004. Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce. Triton: Praha, s. 140.

⁸⁶ Viz blíže: US foreign policy towards Kenya during the cold war. Dostupné na:

<http://wiredspace.wits.ac.za/bitstream/handle/10539/1780/01Chapter1.pdf?sequence=4> Staženo 13.3. 2012

v Africkém rohu i jako nejzásadnější prozápadní země východní Afriky, byla důležitým místem proti sovětské rozpínavosti ve východní Africe. Tanzanie pod vedením Julia Nyrereho, stejně jako Uganda sledovala socialistickou cestu. Somálsko se přiklápělo k různým ideologiím. Siad Barre měl ambice rozšířit Somálsko a tím ohrožoval severovýchodní provincii Keni, kde žilo hodně Somálců. Expanzivní politiky Somálska se obávala nejen Keňa, ale i Etiopie.

I když vyhlášení nezávislosti bylo naplánováno na prosinec 1963, předávání moci započalo již v roce 1962. Byly ustanoveny půjčky, které měly pomoci původnímu obyvatelstvu k vykoupení pozemků od bělošských přistěhovalců. Vláda tyto pozemky rozdělovala na menší políčka. Bělošská menšina samozřejmě tyto kroky nevívala, ale přechod proběhl až překvapivě hladce. Přerozdělení pozemků tak znamenalo pouze pokles zemědělské produkce, na kterou Keňa již nikdy nedosáhla.

Prvním keňským prezidentem se stal v roce 1963 12. prosince Jomo Kenyatta a v této funkci setrval až do své smrti v roce 1978. V době Kenyattovy vlády se Keňa řadila mezi bohaté africké státy, disponovala rozvinutým průmyslem i infrastrukturou. Keňa vstoupila ihned po získání nezávislosti do světových organizací jako je OSN, MMF, WB. Vstoupila i do Commonwealthu.

Státní ideologií a konceptem Keni po získání nezávislosti se stal slogan *Harambee*, který v angličtině znamená *let's pull together*⁸⁷⁸⁸. „Charakteristickými atributy státní politiky harambee byla vzájemná odpovědnost, společné úsilí a sebedůvěra.“⁸⁹

Ekonomice se také dařilo, jelikož hospodářství bylo tržně orientované a ekonomika rostla v průměru 5-8%.⁹⁰ Tato pozitivní ekonomická situace byla doplněna úspěšným vytvořením pevných institucí, jejichž činnost se opírala o demokratickou ústavu. Z těchto důvodů měla Keňa velice dobré vztahy se zahraničními investory.

Například v roce 1970 nejvýznamněji rostl zemědělský sektor (dosahoval růst 6% ročně)⁹¹ a především sektor služeb, který dosahoval ročního růstu 11%. Avšak v polovině

⁸⁷ Táhněme všichni společně.

⁸⁸ Viz blíže: Widner. 1992. *The Rise of a Party-State in Kenya. From Harambee! to Nyayo!*. University of California Press: Oxford.

⁸⁹ Šanc, Ženíšek a kolektiv. 2008. *Commonwealth*. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 97.

⁹⁰ Viz blíže: Barkan. 2004. *Kenya After Moi*. In: *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 1, s. 87-100.

⁹¹ Viz blíže: Pettersson. *Impact on Kenya*. In: Pettersson. *How do U. S. policies and programs affect economic growth in developing countries*. Dostupné na

70. let 20. století výkonnost keňské ekonomiky začala stagnovat. To zejména z důvodu rozpadu Východoafrického společenství⁹², zlevnění cen kávy i druhému ropnému šoku v roce 1977.

Postupem času začal Kenyatta zneužívat své pozice. Prokazatelně upřednostňoval vlastní kmen Kikujů s čímž šel ruku v ruce nárůst korupce a sociální nerovnosti. To, že Kenyatta začal inklinovat k autoritativním praktikám, dokazuje fakt, že na Kenyattův příkaz byla rozpuštěna opoziční strana KADU. Pozici vicepremiéra⁹³ se v roce 1967 ujal Dannel Arap Moi.⁹⁴

Na Kenyattovu vládu je možné pohlížet několika způsoby. Jedni ji považují za relativně stabilní, poukazují, že Kenyatta vládl se souhlasem lidu a zůstaly zachovány nezávislé soudy. A i přes faktický systém jedné strany byly volby poměrně soutěživé. Z pohledu obhájců Kenyattovy vlády, i přes občasné porušování demokratických principů, tak jak je chápe západní kultura, ale udržoval sociální smír v etnicky rozšířené společnosti. Naopak odpůrci Kenyattovy vlády poukazují, že prezidentovým přičiněním došlo k hegemonii Kikujů ve státní správě i hospodářství. Dále měli Kikujové lepší přístup k vyššímu vzdělání.

6.2 Nástup D. A. Moie

Po smrti Jomo Kenyatty se vlády ujal z titulu viceprezidenta Daniel Arap Moi. Byl potvrzen i v čele KANU a následně zvolen prezidentem. Předání vlády proběhlo poklidně, což je jeden z důkazů, že Keňa si proti jiným africkým státům zachovala velký smysl pro ústavnost. Což se později ukázalo jako významné, jelikož Keňa měla demokratické kořeny, ke kterým se mohla vrátit.

Do vlády Moie byly vkládány velké naděje. Ihned po svém zvolení, propustil politické vězně a svou politickou strategii založil na tom, že vybudoval koalici, která byla složena z kmenů, které byly za Kenyatty potlačovány. To například dokazuje fakt, že za

:<http://www.developmentdata.org/Pettersson%20%282005%29%20Kenya%20ch%207.pdf>

Staženo: 15.3. 2012

⁹² V roce 1977 se rozpadlo Východoafrické společenství. Jedním z důvodů bylo, že Keňa požadovala větší pravomoci a více křesel v rozhodujících orgánech, než Tanzanie a Uganda.

⁹³ Předchozím a také nejvýraznějším vicepremiérem za dobu Kenyattovy vlády byl Oginga z kmene Luo, který založil vlastní stranu Kenya People's Union-KPU.

⁹⁴ Lacina. 1987. Nejnovější dějiny Afriky. Svoboda: Praha, s. 665.

Kenyattovy vlády většina státních financí byla směřována do Centrální provincie, kde žijí především Kikujové. Po převzetí vlády Moiem, se tyto peníze přesouvaly do jeho rodiště v Rift Valley. Moi dbal na vyvažování nekikujských kmenů, ale nejvíce protěžoval vlastní kmen Kalenjin. Mimo jiné Moi ideologii Harambee nahradil konceptem njajoismus. Njajoismus znamená v překladu *following in the footsteps*⁹⁵. Jedná se o koncept lásky, míru a jednoty.⁹⁶

V roce 1979 se konaly volby do Národního shromáždění, které vykazovaly vysokou míru netransparentnosti. Stejná situace byla i během voleb 1983 s 1988.

„Moiova politika se stala populární mezi velkou částí obyvatel Keni, ale uplatňování nepotismu nejen v politické sféře založeném na tribalismu vedlo v roce 1982 k pokusu o puč.“⁹⁷ Puč vedený důstojníky letectva z kmenů Kikujů a Luo nebyl úspěšný a po tomto aktu byl zaveden autoritářský režim. V roce 1982 došlo k změně ústavy, kdy byl přidán dodatek, který znemožňoval založení opoziční strany. Pokus posloužil Moiovy také jako veřejné ospravedlněné represí. Moi požadoval od svých spolupracovníků absolutní loajalitu, a tak z KANU byly vyloučeni všichni Moiovi odpůrci. A důležité posty v zemi obsadili Moiovi stoupenci.

Jak již bylo řečeno, volby byly zcela netransparentní. Opozice byla tvrdě potlačována, útoky na představitele opozice a s tím spojené zatýkání bez řádného soudu bylo na denním pořádku. V krátké době tak z politiky odešlo nebo bylo donuceno odejít mnoho výrazných postav keňské politiky, jako například Njonjo, Kiruiki či Rubia.⁹⁸ Volební komise byly sestavovány přímo Moiem a nebyla připuštěna žádná kontrola zvenčí. Média byla pod kontrolou Moie a stala se silnou oporou režimu v dané zemi. V roce 1988 bylo tajné hlasování nahrazeno veřejným, čímž se vyvinul ještě větší tlak na stoupence opozice.

Již od počátku 70. let 20. století se ve východní Africe začaly objevovat ekonomické problémy. Rychlý nárůst populace způsobil velký tlak na existující zdroje a socioekonomickou infrastrukturu. Státy, které byly závislé na malém množství klíčových exportních produktů byly citlivé na změny ve světové poptávce i cenách. Stejně tak byly zasaženy státy závislé na exportu tržních plodin. „Afričtí vůdci nedokázali ekonomiky

⁹⁵ Následovat ve stopách.

⁹⁶ Viz blíže: Ogot, Ochieng. 1995. *Decolonization and Independence in Kenya*. Ohio University Press: Athens, s. 193 -195.

⁹⁷ Šanc, Ženíšek a kolektiv. 2008. *Commonwealth*. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 98.

⁹⁸ Všichni tito představitelé byli spjati s Kenyattovou vládou.

svých zemí dostatečně diverzifikovat a tím je ochránit před výkyvy světových trhů; mnozí také nedokázali dostatečně podpořit domácí výrobu potravin jako pojistku proti sociálním problémům, které nastanou, když zkolabují světové trhy s produkcí, kterou země vyváží.⁹⁹ Ekonomické problémy byly způsobeny i nárůstem cen dovozu, a to například zvyšováním cen ropy v 70. letech 20. století, jelikož mnohé státy, především Subsaharské Afriky, byly závislé na silniční dopravě¹⁰⁰.

Ekonomický růst v 80. letech 20. století se pomalu zastavoval. Keňské hospodářství zažilo několik propadů, které bylo spojeno především se zvýšením světových cen ropy nebo naopak s poklesem cen kávy, obilí a mědi.¹⁰¹ Tak jako v ostatních bývalých koloniích se i v Keni projevilo zaměření na export úzkého sortimentu nerostných surovin a zemědělských plodin. Například i export dosahoval v roce 1970 19,6% HDP a v roce 1985 to bylo již pouze 13,6%¹⁰² Co však škodilo, ekonomice, ale i celé zemi byla všudypřítomná korupce.

„I přes určitou míru pluralismu v ekonomické sféře se Moi blížil k faktické kontrole keňské společnosti. V případě Keni se jednalo o tzv. „sofistikovanější“ a důslednější autoritářský režim, jehož základním pilířem byl represe obyvatel a rozsáhlý systém korupce, jehož důsledkem byl i pokles domácí ekonomiky.“¹⁰³

Při zařazení Moiova režimu do některé z Linzových typologií narážíme na jisté problémy. Moiov režim disponuje znaky postkoloniálního mobilizačního autoritativního režimu i do byrokraticko-vojenského autoritářského režimu. Z druhého zmiňovaného je charakteristické to, že moc je kontrolována privilegovanou skupinou z řad vysokých úředníků nebo bezpečnostních složek a ostatní skupiny jsou vyřazeni z politické činnosti. Moi se spoléhal na policejní aparát, pod nějž patřila například i tajná služba DSI¹⁰⁴ Ale hlavní oporou režimu byl byrokratický aparát. Keňa dokázala využít instituce, které v zemi

⁹⁹ Reid: 2011. Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost. Grada Publishing: Praha, s. 271.

¹⁰⁰ Není náhodou, že síť silnic v 70. letech 20. století začala rychle upadat, bylo to proto, že přestaly být využívány.

¹⁰¹ Viz blíže: Kenya – Agriculture. Dostupné na: <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Kenya-AGRICULTURE.html> Staženo 13.3. 2012

¹⁰² Were, Ndungu, Geda, Karingi: 2002. Analysis of Kenya's Export Performance: An Empirical Evaluation. KIPPRA Discussion Paper No. 22. Dostupné na: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADS073.pdf Staženo 13.3. 2012

¹⁰³ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 195.

¹⁰⁴ Directorate of Security and Intelligence.

zanechali Britové. Byrokratický aparát plně podporoval exekutivu, jak ve věcech politických, tak i ekonomických. V Keni dokonce mluvíme o ekonomickém etatismu. „Představitelé režimu se ve svých krocích neopírají o žádnou ideologii a často řídí stát bez existence politických stran, někdy je za účelem podpory režimu zřízena vládou řízená jediná politická strana.“¹⁰⁵ V Keni po celou dobu KANU vládla autoritářsky a vůdce byl nejdůležitější osobou.

Znaky postkoloniálního mobilizačního autoritativního režimu se v Moiově režimu také objevují. Jedná se o režim, jež je výsledkem úspěšného národněosvobozeneckého boje, který však v daném prostředí nebyl schopen vybudovat demokracii. Typické také je, že se prosazuje kult vůdce. Moc se soustředila v rukou Moie a jeho nejbližších spolupracovníků. Národní shromáždění postupně ztrácelo svůj vliv a defacto jen potvrzovalo prezidentova rozhodnutí. Moi například zrušil právo Národního shromáždění na informace z prezidentské kanceláře. Svůj vliv posílil Moi i v soudnictví, mohl odvolat nejvyšší soudce, bylo znovu zavedeno vězení bez soudu a docházelo k masivnímu zatýkání.

Ženíšek uvádí, že v některých ohledech jsou na Moiově vládě patrné i znaky tzv. sultanistického režimu. Tak jako v autoritářských režimech, tak i v těch sultanistických existuje limitovaný pluralismus v ekonomické a sociální sféře. Rozdílem však je, že panovník má neomezenou moc a „systém institucionalizace v zemi je postupně nahrazen všemocností a libovůlí despotickeho vládce.“¹⁰⁶

¹⁰⁵ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 33.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 194.

7. Přechod k demokracii v Keni

7.1 Období 1990-1992

V roce 1989 přerostla krize legitimacy Moiova režimu v otevřený boj mezi zastánci demokratizace a KANU. V zemi se stále častěji stávkovalo a demonstrovalo. Z počátku byly stávky motivovány zhoršením ekonomické situace, např. růstem cen potravin. Ale později se tyto stávky a demonstrace politizovaly. Mládežnická sekce KANU byla instruována Moiem, aby narušovala tyto demonstrace a komplikovala tak práci opozičním politikům. Tyto střety vyvrcholily 7. července 1990 v Nairobi¹⁰⁷, kdy policie doprovázená vojenskými jednotkami rozehnala opoziční demonstraci. Tato demonstrace je označována jako *Saba Saba*¹⁰⁸. Několik demonstrantů přišlo o život a mnoho jich bylo zatčeno, mezi nimi někteří politici, významní intelektuálové a novináři. Znepokojení se situací v Keni byli i doposud loajální vrstvy společnosti.

Keňská opozice byla na počátku 90. let 20. století velice nejednotná. Můžeme rozlišovat mezi dvěma hlavními proudy. Jeden tábor se skládá z politiků, kteří po nástupu Moie odešli z politické scény. Jedná se hlavně o spřízněnce KPU¹⁰⁹ či Kenyatovy KANU. Z etnického hlediska se jednalo o Kikuye, kmen Luů a jim spřízněné kmeny. Druhý opoziční proud se skládal z nevládních organizací, kde nejvýznamnější roli měla církve.¹¹⁰

I když požadavek na změnu byl vznesen ze strany keňské společnosti, „byla to až změna mezinárodního klimatu na konci studené války, která byla rozhodující pro uvolňování nedemokratického systému v Keni.“¹¹¹ Změna mezinárodní situace, ukončení studené války, přineslo šíření liberálně-demokratických hodnot jako jednoho z hlavních západních paradigmat. A s tím se změnil přístup západních zemí k Keni. Mezinárodní vládní i nevládní organizace začaly Keňu kritizovat za situaci v oblasti lidských práv,

¹⁰⁷ Viz blíže: Amutabi. 2002. Crisis and Student Protest in Universities in Kenya: Examining the Role of Students in National Leadership and the Democratization Process. Special Issue: African Universities in Crisis and the Promotion of a Democratic Culture, In: African Studies Review Vol. 45, No. 2, s. 157-177

Dostupné na: JSTOR

¹⁰⁸ Saba ve svahilštině znamená sedm.

¹⁰⁹ Kenya People's Union.

¹¹⁰ Bratton, Van De Walle. 1998. Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective. Cambridge University Press: Cambridge, s. 104-106.

¹¹¹ Barkan. 2004. Kenya After Moi. In: Foreign Affairs, Vol. 83, No. 1, s. 89.

dobrého vládnutí, apod. Co bylo pro Moiův režim tíživější, pomoc států i organizací postupem času začala být podmiňována pokrokem v politických i ekonomických reformách.

V roce 1991 se Kongres USA rozhodl o pozastavení své pomoci Keni. V tom samém roce příliv peněz do Keni pozastavilo Dánsko, EU a poté i Pařížský klub. Všichni svou další pomoc podmiňovali politickými a ekonomickými reformami. Celkově Keňa přišla téměř o 350 miliónů dolarů.¹¹² „Výsledkem pozastavení finanční pomoci Keni mezinárodním společenstvím, zejména pak USA, v listopadu 1991 byl fakt, že i přesto, že Moi ještě v roce 1989 koketoval s myšlenkou zavést dědičnost poslaneckých mandátů, během jednoho měsíce pozměnil ústavu, aby mohl být vytvořen první rámec pro vícestranický systém v zemi. Zákaz existence jiných politických stran než byla vládní KANU, byl paradoxně zrušen tím, kdo o deset let dříve uvedl do praxe.“¹¹³ Keňa je tak příkladem, kdy změna mezinárodní situace a mezinárodní tlak přispěl k demokratizaci země. Moiovy kroky ale neznamenalý rozhodnutí demokratizovat Keňu. Jeho postoj si můžeme vysvětlit tak, že si byl natolik jistý svým postavením a nepředpokládal, že zavedením vícestranického systému ohrozí zavedený režim.

„Státní dluh, dosahující výše bezmála devíti miliard dolarů, v kombinaci s pozastavením veškeré zahraniční pomoci přinutily Moie na počátku roku 1992 vyhlásit všeobecné volby“¹¹⁴, kterých se mohly účast i jiné politické strany. Voleb se kromě vládní KANU účastnilo i dalších pět stran¹¹⁵. Mezi nimi byla například i FORD¹¹⁶, v jejímž čele stanul Oginga Odinga, který byl během Kenyattovy vlády viceprezidentem.

V roce 1991 byla stanovena klauzule 25% pro kandidáty prezidentské volby, kterou museli jednotliví kandidáti překročit alespoň v pěti z osmi keňských provincií, které jsou zobrazeny v příloze č. 4. Tento krok měl zajistit, aby opoziční kandidáti nebyli schopni tuto hranici překročit, jelikož voliči jsou většinou rozděleny etnicky a soustřeďují se jen v několika regionech. Viz příloha č. 5. Velký význam tak získala Severovýchodní provincie, kde žije 1% voličů. A získání těchto voličů se jevílo jako klíčové. Moi si tuto

¹¹² Brown. 2007. Changing Donor Roles in Kenya's Democratisation Process. In: Murunga, Nasong'o. Kenya. The Struggle for Democracy. Codesria: Senegal, s. 311-330.

¹¹³ Ženíšek. 2006: Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 195.

¹¹⁴ Parkinson, Phillips, Gourlay. 2007. Keňa. Svojtka: Praha, s. 33.

¹¹⁵ Viz blíže: Elections in Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 15.4. 2012

¹¹⁶ Forum for the Restoration of Democracy.

skutečnost velice dobře uvědomoval a aby zabránil agitaci opozičních kandidátů, zakázal lety do této oblasti¹¹⁷.

Moi těžil z nespravedlivých podmínek, které v Keni vládly, což potvrdily i volby v roce 1992. Tento příklad dokazuje, že zavedení vícestranického systému nemusí nutně znamenat kroky směrem k demokratizaci. Opozičním stranám nebyla umožněna regulérní soutěž, což se například projevovalo v tom, že volební obvody byly navrženy pro maximální zastoupení KANU. Dále nebyl zrušen zákon, který zakazoval vytváření koaličních vlád, média byla pod kontrolou KANU, opozice byla pronásledována a perzekuována, zdlouhavá byla i registrace stran. I nadále platil zákaz shromažďování, KANU zneužívalo státní peníze k vlastní propagaci a například sám prezident Moi vybíral členy volební komise.¹¹⁸ Právě volební komise byla kritizována, jak volebními pozorovateli, tak i nevládními organizacemi. Tyto organizace mimo jiné poukazovali na to, že více jak milionu Keňanů nebyly vystaveny volební identifikační karty. K volbám tak přistoupilo pouze 7 900 000 registrovaných voličů.^{119 120}

Moi vyhrál volby s 36% všech hlasů, jeho KANU získala 100 křesel z celkových 188¹²¹. Keňa je také ukázkovým příkladem, kdy vhodný výběr volebního systému pomůže dosáhnout potřebných výsledků. Pro volby byl vybrán jednokolový většinový volební systém relativní většiny, při jehož aplikaci stačí nejsilnějšímu kandidátovi k získání mandátu třeba jen 10% hlasů, pokud všichni ostatní kandidáti získají méně než on. „Je patrné, jak důležitý je výběr volebního systému, zejména pak pro první parlamentní volby, kdyby se v Keni volilo na základě proporčního volebního systému, podoba parlamentu by byla již v roce 1992 jiná a demokratizační proces by pravděpodobně začal mnohem dříve.“¹²² Mezinárodní pozorovatelé prohlásili volby za neplatné a nespravedlivé.

¹¹⁷ Jedná se o velice špatně přístupný region, takže zákaz letů znemožnil agitaci opozičním kandidátům.

¹¹⁸ Bratton, Van De Walle. 1998. *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective*. Cambridge University Press: Cambridge, s. 114-118.

¹¹⁹ African elections. Kenya. Dostupné

na:http://africanelections.tripod.com/ke.html#1992_Presidential_Election Staženo 13.3. 2012

¹²⁰ Keňa v roce 1992 měla přes 26 miliónů obyvatel. Kenya-people. Dostupné na:

<http://kenya.rcbowen.com/people/> Staženo 13.3. 2002

¹²¹ Elections in Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 13.3. 2012

¹²² Ženíšek. 2006. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 196.

Volby v roce 1992 přinesly i zjištění, že USA poměrně významně zasahují do vnitropolitických záležitostí strany FORD, DP¹²³ a dalších dvou malých stran, které chtěly volby bojkotovat. Americký velvyslanec Hempstone, který byl inspirací a podporou pro reformátory, radil předsedům těchto stran, aby volby nebojkotovaly. Podle jeho slov je lepší volby prohrát a být zastoupený v parlamentu, než nebýt zastoupený vůbec. A poté, když tři hlavní představitelé chtěli odmítnout výsledky voleb, byli to právě donoři- Velká Británie a Spojené státy americké, kteří je přesvědčili, aby svá místa přijali a tím defacto potvrdili výsledky voleb.¹²⁴

Velvyslanec Hempstone připustil, že jeho jednání nebylo příliš ideální. Pozorovatelé USA měli označit volby za neplatné a volat po nových volbách, tak jako například některé nevládní organizace. Hempstone vysvětloval jednání USA tím, že se obávali občanských nepokojů. Zároveň je nutné podotknout, že donoři na volby v roce 1992 přispěli částkou 2,1 miliónů dolarů.¹²⁵ A právě asi i z toho důvodu Hampstone trval na tom, aby se volby konaly bez odkladu. Po volbách v roce 1992, donoři snížili tlak na politické reformy a soustředili se především na ty ekonomické. Moi provedl několik reforem, donoři byli relativně spokojeni a obnovili finanční toky do Keni.

7.2 Období 1993-2002

Zavedení vícestranického systému a uspořádání voleb, kterých se mohly účastnit i jiné strany, do keňské společnosti uvolnění nepřineslo. Moiovo vítězství bylo zpochybňováno kvůli nízkému počtu získaných hlasů i problémům spojených s volbami. Opoziční strany neuznaly vítězství KANU a opoziční poslanci se na protest nezúčastnili prvního zasedání Národního shromáždění.¹²⁶

Lze říci, že volby v roce 1992 neznamenal žádnou změnu, jelikož Moi plynule navázal na svou vládu z předchozích let. Moi měl pod kontrolou soudnictví i policejní aparát. Zemi stále trápila korupce. Opozice byla perzekuována, docházelo k zatýkání, únosům i vykonstruovaným soudním procesům s nepohodlnými osobami. Pokračovaly i etnické spory především v oblasti Velké příkopové propadliny.

¹²³ Democratic Party

¹²⁴ Viz blíže: Brown. 2001. Authoritarian leaders and multiparty elections in Africa: how foreign donors help to keep Kenya's Daniel arap Moi in power. In: Third World Quarterly, Vol 22, No 5, s. 725–739

¹²⁵ Viz blíže: Brown. 2001, s. 725–739

¹²⁶ Viz blíže: Murunga, Nasong'o. 2007. Kenya. The Struggle for Democracy. Codesria: Senegal.

V tomto období se na politické scéně objevily dvě opoziční skupiny. Jednou skupinou byla občanská hnutí, která požadovala radikální politické změny. Nejznámějším hnutím bylo Citizens Coalition for Constitutional Change¹²⁷, které pořádalo mimo jiné různé happeningy, které povzbuzovaly zájem o dění v keňské politice. Parlamentní opozici KANU představovaly strany jako byla např. DP, NDP či FORD-K¹²⁸. Tato opozice sice požadovala liberalizaci, ale nebyla zdaleka tak radikální jako občanská hnutí. O spolupráci se pokusilo zmiňované nejznámější občanské hnutí spolu s FORD-K, výsledkem byl National Convention Executive Council,¹²⁹ který požadoval ústavní změny. Spolupráci však narušovaly vnitřní spory i to, že Moi odmítal, aby se k revizi ústavy vyjadřoval někdo jiný než parlament.¹³⁰

NCEC byla nahrazena Inter Parties Parliamentary Group,¹³¹ která provedla následující změny: bylo zrušeno prezidentovo právo obsazovat dvanáct křesel v Národním shromáždění, o ustanovení nové politické strany mělo být rozhodnuto do 120 dnů. Důležité otázky ohledně prezidentských kompetencí či revize volebního systému nebyly vyřešeny.

Parlamentní a prezidentské volby byly vyhlášeny na 29. prosince 1997¹³². Předvolební kampaň byla opět doprovázena násilnostmi, které vyvrcholily na výročí demonstrace Saba Saba. Etnický konflikt byl vyhocený především v pobřežních oblastech, jeho výsledkem byl značný ekonomický propad, který byl způsobený rapidním poklesem cestovního ruchu. V důsledku toho přišlo téměř 60 000 Keňanů o práci.¹³³ „Moi této situace využil, aby se ujal role mírového vyslance a uklidnil zneprátené frakce.“¹³⁴

Parlamentní volby v roce 1997 nesly jen nepatrné známky zlepšení oproti volbám v roce 1992. Vypukly spory o revizi ústavy, které byly doprovázeny protesty, jejichž

¹²⁷ Zkratka NCEC. Viz blíže: <http://www.hivos.nl/dut/community/partner/10000056> Staženo 12.4. 2012

¹²⁸ Democratic Party, National Development Party, Forum for the Restoration of Democracy-Kenya

¹²⁹ Viz blíže: Matanga. 2007. Social movements and democratization in Kenya. In: Polet. 2007. The State of Resistance. CETRI : London

¹³⁰ Ndegwa. 1998. The Incomplete Transition: The Constitutional and Electoral Context in Kenya, Africa Today, Vol. 45, No. 2, s. 193 –204. Dostupné na:

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/4187218?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=47698930731617>

Staženo 9.4. 2012

¹³¹ Zkratka IPPG.

¹³² African elections. Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 13.3. 2012

¹³³ Parkinson, Phillips, Gourlay: 2007. Keňa. Svojtka: Praha, s 34.

¹³⁴ Ibidem, s. 34.

ústředním aktérem bylo NCEC¹³⁵. Demonstrace byly rozeznány, výsledkem bylo několik mrtvých. Situace byla kritizována jak státy, tak i mezinárodními organizacemi. Zlepšení situace nastalo například v oblasti médií, kde jednotlivé deníky dávaly alespoň nějaký prostor opozici. V červenci roku 1997 MMF pozastavil půjčky v hodnotě 220 milionů dolarů¹³⁶, což zdůvodňoval právě nedostatečnými hospodářskými a politickými reformami. A Moi byl pod stupňujícím se tlakem ochoten přistoupit k dalším reformám. V roce 1997 byl prezidentem opět zvolen Moi, který získal 40% všech hlasů a volby do Národního shromáždění vyhrála KANU, která získala 107 křesel z 210.¹³⁷

Mezinárodní pozorovatelé hodnotili volby o něco lépe než volby v roce 1992. Ale i přes to, volby nesly známky nespravedlivé soutěže, tak jako tomu bylo u voleb v roce 1992. Hlavní donoři, USA a VB, vyjádřily sice znepokojení nad volbami, ale pomoc Keni poskytovaly i nadále. Doufaly, že zdánlivá stabilita přinese lepší hospodářské výsledky.¹³⁸

Důvody, proč se Moiovi podařilo ve volbách v roce 1992 a 1997 obhájit svou pozici, předkládá Ženíšek ve své publikaci *Přechody k demokracii*. Jako první uvádí, že „volby vykazovaly značnou netransparentnost, která vrhla stín na celkovou pravdivost voleb.“¹³⁹ K Moiovo zvolení přispěl jednokolový většinový volební systém relativní většiny. Zároveň zde přetrvával problém s rozdělením volebních obvodů. Třetím a zcela zásadním důvodem bylo, že až do roku 2002 se nebyla opozice schopná sjednotit. Posledním možným důvodem Moiovy pevné pozice bylo, že byrokracie byla zcela ovládána exekutivou a Moi na podporu své politiky i politiky vládní KANU zneužíval státní peníze.

Keňu zužovaly mimo politických problémů i problémy enviromentální. Nejprve se Keňa potýkala s lijáky, které byly vyvolány klimatickým jevem El Nino a poté obrovská sucha, která trvala až do roku 2000 a především na venkově způsobila obrovské škody. „S vnitřními problémy zápolící Keňa byla proto nepřipravená na události, k nimž došlo 7. srpna 1998. Výbuchy na americké ambasádě v Nairobi usmrtily přes 200 osob a měly ničující dopad nejen na keňský turistický ruch, ale i na ostatní ekonomické sektory.“¹⁴⁰ „Pro příjmy je zásadní turistika, jelikož 60% HDP je tvořeno ve službách.“¹⁴¹

¹³⁵ National Convention Executive Council

¹³⁶ Kenya and the IMF. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/country/ken/index.htm?pn=8> Staženo 14.3. 2012

¹³⁷ African elections. Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 14.3. 2012

¹³⁸ Viz blíže: Murunga, Nasong'o. 2007. Kenya. The Struggle for Democracy. Codesria: Senegal

¹³⁹ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 196.

¹⁴⁰ Parkinson, Phillips, Gourlay: 2007. Keňa. Svojtka: Praha, s 34.

V politické rovině se po volbách opět rozhořela debata o revizi ústavy. Všechny snahy NCEC i IPPG však zůstaly na mrtvém bodě. Moi dělal vše pro to, aby reformnímu úsilí zabránil. V červnu 2001 KANU sestavila koaliční vládu se stranami NDP a DP. Opozice se velice obávala tohoto spojení a zároveň se obávala, že Moi přistoupí k ústavním změnám, které prodlouží jeho mandát, který měl volbami 2002 skončit.

Moi se však rozhodl v těchto volbách již nekandidovat, především z taktických důvodů,¹⁴² ale svůj podíl na tom měl i vliv USA. „V období od května 2001 do listopadu 2002 se uskutečnily nejméně čtyři schůzky ministra zahraničí USA Colina Powella, viceprezidenta Dicka Cheneyho, dokonce i prezidenta George W. Bushe s prezidentem Moiem, na kterých byl Moi přesvědčován o nutnosti „odejít“ do důchodu a o nutnosti uskutečnění soutěživých voleb.“¹⁴³ Tento tlak USA se zvýšil po bombových útocích na americké velvyslanectví v Nairobi a především pak po událostech 11. září 2001.

Moi se aktivně zasazoval, aby se jeho následníkem v prezidentském křesle stal Uhuru Kenyatta, syn Jomo Kenyatty. Aby svého cíle dosáhl, zbavil funkce vicepremiera Saitotiho, když odmítl podpořit Kenyattu ve funkci prezidenta.

Vláda Moie za sebou nechala jak ekonomický, tak i sociální úpadek. „HDP klesl z USD 358 v r. 1990 na USD 328 v r. 2000 při současném neúměrném růstu schodku rozpočtu a státního dluhu. Dále např. kojenecká úmrtnost se v uvedeném období zvýšila z 29 na 78 (zatímco v sousední Ugandě i Tanzanii klesala) a délka života obyvatelstva se snížila ze 60 na 47 let (tento ukazatel je ovšem ovlivněn nejen rostoucí chudobou, ale i rozmachem epidemie AIDS). Pro Keňu se rovněž stala typická disproporce v příjmech mezi bohatou a chudou vrstvou obyvatelstva – celosvětově větší rozdíl vykazovala již pouze Brazílie.“¹⁴⁴

Prezidentské a parlamentní volby se uskutečnily v prosinci roku 2002. „V těchto volbách se konečně podařilo to, co se po deset let zdálo nemožné a co do té doby bylo nejsilnější brzdou v procesu odstranění Moiova režimu.“¹⁴⁵ Lídrem opoziční Národní

¹⁴¹ Riegl. 2008. Anglicky mluvící země rozvíjejícího se světa. Afrika. MUP: Praha, s. 87.

¹⁴² Uhuru Kenyatta, syn prvního keňského prezidenta, měl posloužit k lepšímu obrazu režimu. Zároveň Moiovi bylo vyplaceno tučné odstupné.

¹⁴³ Barkan. 2004. Kenya after Moi. In: Foreign Affairs, Vol. 83, No. 1, s. 90.

¹⁴⁴ Keňa: Vnitropolitická charakteristika. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/kena-vnitropoliticka-charakteristika/2/1001375/> Staženo 14.3. 2012.

¹⁴⁵ Ženíšek. 2008. Politický systém Keni. In: Šanc, Ženíšek. Commonwealth z perspektivy politické vědy. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 100.

duhové koalice,¹⁴⁶ která se skládala z LDP, DP, FORD-K, NPK, se stal Mwai Kibaki. Kibaki získal v prezidentských volbách 62% hlasů, vládní kandidát Kenyatta 31%. Národní duhová koalice získala 125 křesel a KANU pouhých 64.¹⁴⁷

„Optimismus, který vynesl stranu NARC k moci, však záhy pominul.“¹⁴⁸ Kibaki se musel potýkat s mnoha vnitřními spory, obviněním z korupce i ekonomickými problémy. Ukázalo se, že cesta k reformám bude o hodně pomalejší a problematičtější, než se předpokládalo.

V roce 2007 se konaly další všeobecné volby, ale vše nasvědčovalo tomu, že Kibakiho vítězství bylo sporné. Kibaki vyhrál o pouhých 2% nad Railou Odingem¹⁴⁹. Volby podle Institutu pro studium demokracie¹⁵⁰ nebyly regulární. Po vyhlášení výsledků vypukly pouliční protesty, násilí si vyžádalo více než 800 obětí a statisíce uprchlíků.¹⁵¹ Výsledky voleb způsobily nevraživost mezi kmeny Kikujů, z něhož pochází Kibaki, a Luů, jehož příslušníkem je i Odinga. Tyto protesty způsobily obrovské problémy především na západu země, kde byly protesty nejtvrdější. Tisíce Kikujů uprchlo před násilím do Ugandy. Humanitární organizace varovaly před humanitární katastrofou.

V lednu 2008 se konal summit Africké unie v etiopské Addis Adebě, kde bylo jedním z hlavních témat povolební násilí v Keni. Afričtí státní představitelé byly velice znepokojeni situací v Keni, zejména z toho důvodu, že donedávna stabilní země se ocitla v naprostém chaosu.

Africká unie vyjádřila podporu¹⁵² pro zprostředkovaná jednání, vedené Kofin Annanem, mezi tříčlennými týmy zastupujícími keňskou vládu a opozici. Generální tajemník OSN Pan Ki-mun zdůraznil nutnost jednání a uvedl, že se přidá ke snaze vedení zprostředkovaných jednání spolu s Kofin Annanem. Složitá politická jednání byla po

¹⁴⁶ NARC- National Rainbow Coalition-

¹⁴⁷ African elections. Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 14.3. 2012

¹⁴⁸ Parkinson, Phillips, Gourlay: 2007. Keňa. Svojtka: Praha, s 35.

¹⁴⁹ Viz blíže: African elections. Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html> Staženo 14.3 2012

¹⁵⁰ Viz blíže: Institute for education in democracy. 2007 General Elections. Dostupné na: <http://www.iedafrica.org/section.asp?ID=49> Staženo 14.3. 2012

¹⁵¹ Povolební násilí v Keni zřejmě neskončí. 2008. Dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=517837> Staženo 14.3. 2012

¹⁵² Viz blíže: Decisions and Declarations. Assembly of the African Union. Dostupné na: http://www.africa-union.org/root/au/Conferences/2008/january/summit/docs/decisions/Assembly.Dec_171%20-%20192%20_X_%20-%20Addis_February_2008.pdf Staženo 14.3. 2012

měsíci ukončena dohodou, která byla zprostředkována prominentními africkými osobnostmi vedenými Kofi Annanem. Dohoda byla podepsaná 28. února 2008 mezi vůdci dvou největších stran, prezidentem Kibakim a premiérem Odingou. Dohoda zajistila sdílení moci mezi vládní stranou a opozicí a měla vést k ukončení násilí.¹⁵³ „Základem této dohody byly dva ústavní dodatky, na jejichž základě byla zřízena funkce premiéra, která byla následně nabídnuta Odingovi.“¹⁵⁴

V roce 2010 byl předložen návrh nové ústavy, která byla podporována jak prezidentem, tak i premiérem a byla předložena keňskému lidu v celostátním referendu. Referenda se účastnilo 72% obyvatel Keni, kteří se vyslovili pro schválení 68% všech odevzdaných hlasů¹⁵⁵. Lidé považovali schválení ústavy za nezbytný krok k demokracii. „Nová ústava znamená oslabení prezidentského monopolu a decentralizaci moci, posílení pravomoci regionů a také vytvoří horní komory parlamentu, tedy senátu a především zahrnuje listinu občanských práv.“¹⁵⁶

Jak uvádí Linz a Stepan ve své publikaci *Problems of Democratic Transition and Consolidation* přechod k demokracii neznamena automaticky přechod ke konsolidované demokracii. Přechod k demokracii není ukončen tehdy, když jsou uzavřené dohody směřující k demokracii, ale „je zapotřebí, aby žádná z demokratických institucí a autorit v zemi neodvozovala svou moc jinak než z demokratických procedur.“¹⁵⁷ Na základě charakteristiky Linze a Stepana můžeme Keňu označit jako částečně konsolidovanou demokracii, a to z důvodu, že bez výhrad není splněna podmínka následující definice: „Demokracii v určitém státě lze označit za konsolidovanou, pokud není permanentně narušována integrita státu a pokud neexistuje permanentní tlak ze strany významných aktérů na zavedení nedemokratického režimu, dále pak pokud většina veřejnosti vnímá

¹⁵³ Viz blíže: Keňa má naději na mír. Politici podepsali dohodu. Dostupné na:

<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=522598> Staženo 15.3. 2012

¹⁵⁴ Ženíšek. 2008. Politický systém Keni. In: Šanc, Ženíšek. Commonwealth z perspektivy politické vědy.

Aleš Čeněk, Plzeň, s. 102

¹⁵⁵ Viz blíže: African elections. Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html>. Staženo

15.3. 2012

¹⁵⁶ Keňa má novou ústavu. Rozhodlo o ní celonárodní referendum. Dostupné na:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/afrika/_zprava/776003 Staženo 15.3. 2012

¹⁵⁷ Linz, Stepan. 1996. Problems of Democratic Transition and Consolidation. The Johns Hopkins University Press: Baltimore, s.5 .

demokracii jako nejlepší z možných způsobů vládnutí, a konečně pokud jsou konflikty řešeny v rámci demokratických pravidel.“¹⁵⁸ Například i podle Freedom House je Keňa hodnocena jako částečně svobodná země. Politická práva jsou hodnocena hůře než práva občanská.¹⁵⁹

Další prezidentské volby čekají Keňu v roce 2012 a právě ty ukážou, zda bude nová ústava respektována a volby proběhnou v poklidu. a země se tak vydá na cestu ke konsolidované demokracii.

¹⁵⁸ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 83.

¹⁵⁹ Viz blíže: Kenya. Freedom in the World 2011. Dostupné na:

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/kenya> Staženo 13.4. 2012

8. Aplikace teorií přechodů k demokracii na příkladu Keni

8.1 Příčina pádu keňského režimu

Podle Stepanovy teorie, která se zabývá příčiny a pády nedemokratických režimů. Jak již bylo řečeno v konfrontaci s reálnými případy je obtížné udržet čistou teoretickou typologii. Nutné je také připomenout, že odchod od nedemokratického režimu neznamená automaticky přechod k demokracii. Pády nedemokratických režimů rozdělil do dvou kategorií. „První kategorií jsou procesy, jejichž hnací síly jsou lokalizovány zvenčí daného režimu, druhou kategorií Stepanovy typologie jsou pak takové procedury, jež jsou naopak charakteristické svým původem zevnitř daného režimu.“¹⁶⁰

Situaci v Keni nejlépe odpovídá pakt mezi politickými stranami. Pakt mezi politickými stranami Stepan definuje jako široký opoziční pakt, který má za cíl svrhnout autoritářský režim. Tento opoziční pakt, pokud uspěje, vytvoří základ budoucího demokratického uspořádání. „Pakt je kromě nejrůznějších opozičních sil také tvořen některými účastníky vládní elity a umožňuje narušit legitimitu autoritářského režimu, zejména tehdy, hrozí-li krvavé střety nebo dokonce riziko občanské války.“¹⁶¹

I když se keňské opozici dlouho nedařilo sjednotit před volbami v roce 2002 se to podařilo. Mwai Kibaki se stal lídrem opoziční Národní duhové koalice, která se skládala z LDP, DP, FORD-K, NPK. To splňuje první část Stepanovy definice, tj. široký opoziční pakt. Kibaki navíc nebyl v keňské politice nováčkem. V letech 1978 až 1988 byl viceprezidentem Keni a mezi léty 1978 až 1991 ministrem.¹⁶² To částečně splňuje i podmínku, že opoziční pakt je tvořen elitami, i když v tomto případě ne vládními. Hrozba krvavých střetů se táhla celým obdobím Moiovy vlády. Občanské nepokoje graduovaly vždy před volbami. Tyto nepokoje vždy měly neblahý vliv na ekonomiku země, především na sektor služeb, konkrétně cestovatelského ruchu, na kterém je Keňa závislá, jelikož tvoří 65% HDP.

¹⁶⁰ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 63.

¹⁶¹ Ibidem, s. 64.

¹⁶² Viz blíže: Mwai Kibaki. Dostupné na: <http://www.statehousekenya.go.ke/presidents/kibaki/profile.htm>
Staženo 12.4. 2012.

8.2 Aplikace teorie přechodů

Přechod k demokracii v Keni započal na přelomu 80. a 90. let 20. století. A můžeme ho definovat jako tzv. strukturální přístup demokratizace. Jedná se o přístup prezentovaný A. Giddensem nebo B. Moorem. „Příkladem vhodné aplikovatelnosti takového pojetí je např. demokratizační proces v zemích, který započal až po rozpadu bipolární struktury světa.“¹⁶³ Právě v Keni jsme svědky toho, že změna mezinárodního klimatu, ukončení studené války, bylo rozhodující pro uvolňování nedemokratického systému v Keni.

V teorii přechodů jsme se zabývali typologií podle Huntingtona a podle Karlové a Schmittera.

8.2.1 Huntingtonova typologie v keňských podmínkách

Huntington dělí demokratizační procesy do tří obecných typů. „Přerod (transformation) označuje vývoj, kdy se do čela snahy o ustavení demokracie postavily dosavadní mocenské elity autoritářského systému. Výměna (replacement) nastala tehdy, když se o ustavení demokracie zasloužily opoziční skupiny, zatímco autoritářský režim se zhroutil nebo byl svržen. To, čemu snad můžeme říkat přeměna (transplacement) se uskutečnilo v situacích, kdy k demokratizaci došlo v podstatné míře díky tomu, že vládní a opoziční skupiny postupovaly ve shodě.“¹⁶⁴ Přidává ještě čtvrtou skupinu, která zahrnuje státy, kde demokratizace proběhla na základě zásahu zvenčí. Určujícím pro rozdělení je povaha svrženého režimu.

Počáteční fáze přechodu k demokracii v Keni odpovídá Huntingově přerodu. Vyznačuje se tím, že „do čela demokratizačního procesu se postaví dosavadní držitelé moci v autoritářském režimu a stanou se těmi, kdo sehraje klíčovou roli při zrušení tohoto režimu a jeho změně v demokracii.“¹⁶⁵ Opozice je na počátku přechodu výrazně slabší. V momentě, kdy hlavní představitelé usoudili, že přechod k demokracii by jim mohl být ku prospěchu, přistoupili na tento postup.

Tyto kritéria odpovídají vládě Moie od roku 1990. Změna mezinárodního prostředí, mezinárodní kritika Keni v oblasti lidských práv či dobrého vládnutí a především podmiňování mezinárodní finanční pomoci reformami, přinutilo přejít Moie ke změnám. „Výsledkem pozastavení finanční pomoci Keni mezinárodním společenstvím, zejména pak

¹⁶³ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 59.

¹⁶⁴ Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 115.

¹⁶⁵ Ibidem, s. 125.

USA, v listopadu 1991 byl fakt, že i přesto, že Moi ještě v roce 1989 koketoval s myšlenkou zavést dědičnost poslaneckých mandátů, během jednoho měsíce pozměnil ústavu, aby mohl být vytvořen první rámec pro vícestranický systém v zemi. Zákaz existence jiných politických stran než byla vládní KANU, byl paradoxně zrušen tím, kdo o deset let dříve uvedl do praxe.¹⁶⁶ Jak se ale později ukázalo, Moi k tomuto kroku přistoupil z důvodu, že byl přesvědčen, že zavedení vícestranického systému neohrozí jeho režim. Huntingově kritériu odpovídá i to, že opozice je na počátku přechodu výrazně slabší. Keňa se celá 90. léta 20. století potýkala s nejednotnou opozicí.

Přerod příkladu Keni odpovídá i z toho důvodu, že většina vládních představitelů se domnívá, že posun k demokracii je nutný. Důvody se však liší. V případě Keni můžeme konstatovat, že Moi byl přesvědčen, že přechod k demokracii je jedinou možností, jak se udržet u moci. Zejména proto, že byl závislý na zahraniční finanční pomoci, která však byla podmíněná reformami režimu. Zároveň i občanská společnost a opozice, byť nejednotná, začala požadovat změny. A jak Huntington uvádí, když pozice začne posilovat, přistoupí se k demokratizačním krokům. Zároveň nedodržení slibů demokratizace mohlo oslabit daný režim, a tak například uspořádáním voleb se pokusili posílit své postavení. V Keni se volby konaly pravidelně. V roce 1992 a 1998 se ale jak opozice, tak i mezinárodní pozorovatelé shodli, že se jednalo o volby zmanipulované a nedemokratické. V některých případech reformátoři byli přesvědčeni, že demokratizace přinese zemi výhody. A to zejména výhody ekonomické, jelikož předpokládali, že vstoupí do mezinárodních organizací, které jim poskytnou hospodářskou pomoc, ať v podobě půjček nebo přímých investic.

Huntington předpokládal, že postupně dojde k výměně hlavních představitelů, vedoucí pozice obsadí reformátoři, kteří budou provádět umírněnou politiku a zároveň zde byla vůle ke spolupráci uvnitř demokratické opozice. K ničemu takovému však v Keni nedošlo. A to zejména proto, že opozice nebyla jednotná a Moiova pozice byla natolik silná, že žádní reformátoři neměli na změnu režimu vliv. Vliv na Moiův režim mělo především mezinárodní společenství, v čele s hlavním donorem USA. Mezinárodní kritika či pozastavení finanční pomoci, přispělo k částečným reformám v Keni. „Existuje celá řada zemí, kde na použití ekonomických sankcí doplatili pouze obyčejní občané a nikoliv jejich

¹⁶⁶ Ženíšek. 2006: Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 195.

představitelé. Keňa je však příkladem toho, jak tento nástroj mezinárodní politiky může hrát důležitou roli v procesu demokratizace.¹⁶⁷

Pravděpodobně to, že přechod k demokracii trval více než deset let, došlo i ke změnám až okolo roku 2000. Od roku 2000 můžeme mluvit o výměně. V procesu výměny, na rozdíl od přerodu, mají reformátoři velice slabé postavení nebo se v režimu vůbec neobjevují. Vláda je ovládána stoupenci starých pořádků, kteří se staví proti jakékoliv změně ve společnosti. „Demokratizace bývá tudíž výsledkem toho, jak opozice postupně získává na síle, a to na úkor vlády: tento proces postupuje tak dlouho, dokud se vláda nezhroutí nebo není svržena.“¹⁶⁸

V tomto období se začala spojovat i dosud rozdělená opozice. O spolupráci se pokusilo zmiňované nejznámější občanské hnutí spolu s FORD-K, výsledkem byl National Convention Executive Council,¹⁶⁹ který požadoval ústavní změny.

V parlamentních volbách, které se konaly v roce 2002 se podařilo to, co se po deset let zdálo nemožné, a to sjednocení opozice pod Národní duhovou koalici,¹⁷⁰ která se skládala z LDP, DP, FORD-K, NPK. Mwai Kibaki, který byl lídrem dovedl svou koalici k vítězství, když získala většinu v Národním shromáždění. To odpovídá dalšímu kritériu výměny, a to že až v momentě, kdy opozice je silnější, než vláda dochází k výměně režimu. „Je zapotřebí, aby opozice vládu krok za krokem vyčerpávala, až mocenská rovnováha postupně začne nahrávat odstranění vlády.“¹⁷¹ Huntington přisuzuje vliv i mezinárodnímu tlaku. Ten se ukazuje v případě Keni jako zásadní. Jak jsme již zmiňovali v období 2001 do 2002 se uskutečňovaly „schůzky ministra zahraničí USA Colina Powella, viceprezidenta Dicka Cheneyho, dokonce i prezidenta George W. Bushe s prezidentem Moiem, na kterých byl Moi přesvědčován o nutnosti „odejít“ do důchodu a o nutnosti uskutečnění soutěživých voleb.“¹⁷² Huntington připomíná, že před pádem režimu opoziční skupiny sjednocovala touha svrhnout autoritářský režim. Poté, co režim padl se mezi opozičními skupinami rozhořel boj o podobě režimu, což také přesně odpovídá keňskému

¹⁶⁷ Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň, s. 195.

¹⁶⁸ Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 140.

¹⁶⁹ Viz blíže: Matanga. 2007. Social movements and democratization in Kenya. In: Polet. 2007. The State of Resistance. CETRI : London.

¹⁷⁰ NARC- National Rainbow Coalition.

¹⁷¹ Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno, s. 141.

¹⁷² Barkan 2004. Kenya after Moi. In: Foreign Affairs, Vol. 83, No. 1, s. 90.

příkladu. Volby v roce 2007 vyvolaly v zemi krizi a opět až tlak zahraničních partnerů v podobě zprostředkovaných jednání, vedených Kofin Annanem a dalšími významnými představiteli, ukončily tyto nepokoje.

8.2.2 Typologie Karlové a Schmittera v keňských podmínkách

Terry Lenn Karlová a Philippe Schmitter vytvořili další z typologií přechodů k demokracii. Tito autoři nahlíží na problematiku přechodů z jiného pohledu než Huntington. Zatímco Huntington se soustřeďuje na vztahy mezi jednotlivými aktéry, Karlová a Schmitter klíčovou roli přisuzují aktérům a strategiím. Karlová a Schmitter se domnívají, že způsob přechodu do značné míry určuje typ demokracie, která z takového přechodu vznikne. Přechod k demokracii také determinuje to, zda bude demokracie konsolidovaná či nikoliv a jaké důsledky to bude mít pro jednotlivé sociální skupiny.

Příklad Keni jednoznačně neodpovídá pouze jedné kategorii, podobně jako je tomu u Huntingtona. Jak již bylo řečeno z počátku přechodu byly hlavními aktéry elity, tzn. především prezident Moi. Volby v roce 2002 už ale jednoznačně ovládla opozice, která díky vítězství ve volbách začala zavádět demokratické struktury. V první fázi přechodu tak můžeme Keňu zařadit do kategorie vnucení, později do kategorie revoluce. Typologie Karlové a Schmittera představuje především ideální typy přechodů, a proto jednotlivé charakteristiky přímo neodpovídají příkladu v Keni.

Jak jsme již zmiňovali, jednotlivé typy přechodů od různých autorů vykazují určitou podobnost. Vnucení podle Karlové a Schmittera přiřazujeme k Huntingově přerodu. Do čela demokratizačního procesu se staví elity, které mají klíčovou roli při zrušení tohoto režimu a jeho změně v demokracii. Revoluce definovaná podle Karlové a Schmittera odpovídá Huntingově výměně. Základním společným rysem je, že iniciátoři přechodu jsou lidové masy. Tato opozice je sjednocována touhou svrhnout autoritářský režim. V tomto případě je ke svržení vlády v některých případech i síla. V případě Keni se jedná o sílu ve smyslu, že opozice zvítězila ve volbách. Obě typologie nám přinášejí lepší pochopení daného přechodu.

8.2.3 Przeworski a etapy přechodu

Jiným způsobem na přechod k demokracii nazírá A. Przeworski. Nehodnotí demokratizaci jako celek, ale uvažuje spíše o jednotlivých fázích přechodu. Podle Przeworského je demokracie pouze jedním z možných důsledků transformace. Proces přechodu autor rozdělil na fázi liberalizace a fázi demokratizace.

Od 90. let 20. století docházelo v Keni k liberalizaci, kdy se po otevření autoritářského režimu probouzí společnost, např. vznikají různé nezávislé skupiny.

Przeworský rozděluje vládní představitele v této fázi na liberály a tuhé křídlo. Tito liberálové se nejprve objevovali spíše v občanských hnutích, která požadovala radikální politické změny.

Na základě různých strategií proces liberalizace podle Przeworského může vést k několika výsledkům, které ale nemusejí vést nutně k demokratizaci. Parlamentní opozici KANU představovaly strany jako byla např. DP, NDP či FORD-K. Tato opozice sice požadovala liberalizaci, ale nebyla zdaleka tak radikální jako občanská hnutí.

Przeworský předkládá logickou strukturu variant liberalizace. V případě Keni byla logika liberalizace následující: Otevřením prostoru pro existenci občanské společnosti docházelo k formulování požadavků, jako byla např. revize ústavy. Sjednocení opozice vyhrála volby v roce 2002, kdy došlo k přeměně liberálů na reformátory a výsledkem byl přechod k demokracii.

9. Závěr

Jedním z cílů bakalářské práce byl popis a zhodnocení vybraných typologií a jejich následná aplikace. Nejprve jsme se zaměřili na podobu nedemokratického odstraňovaného režimu. Můžeme konstatovat, že ve východní Africe se objevovaly pouze autoritářské režimy, a proto jsme se nesoustředili na totalitní nedemokratické systémy. Z práce vyplývá, že nejzásadnější typologii autoritativních režimů vypracoval Linz.

Při aplikaci Linzových typologií jsme došli k závěru, že Moiův režim disponuje znaky postkoloniálního mobilizačního autoritativního režimu i byrokraticko-vojenského autoritářského režimu. Zopakujme, že pro byrokraticko-vojenský autoritářský režim je charakteristické, že moc je kontrolována privilegovanou skupinou z řad vysokých úředníků nebo bezpečnostních složek a ostatní skupiny jsou vyřazeni z politické činnosti. Hlavní oporou režimu byl byrokratický aparát. Znaky postkoloniálního mobilizačního autoritativního režimu se v Moiově režimu také objevují. Jedná se o režim, jež je výsledkem úspěšného národněosvobozeneckého boje, který však v daném prostředí nebyl schopen vybudovat demokracii. Typické také je, že se prosazuje kult vůdce. V Keni se moc soustředila do rukou Moie a jeho nejbližších spolupracovníků. Národní shromáždění postupně ztrácelo svůj vliv a defacto jen potvrzovalo prezidentova rozhodnutí. Moi například zrušil právo Národního shromáždění na informace z prezidentské kanceláře. Svůj vliv posílil Moi i v soudnictví, mohl odvolat nejvyšší soudce, bylo znovu zavedeno vězení bez soudu a docházelo k masivnímu zatýkání.

Druhou analyzovanou typologií byla typologie nedemokratických afrických režimů V. Fialy. Moiův režim podle této typologie odpovídá personalistickému autoritářskému režimu, který dále můžeme označit za autokratický. Typickým jevem je, že v průběhu vlády dochází k posilování individuální moci vůdce strany, který si vytvoří dostatečné mechanismy moci, takže se nemusí o svou osobní moc dělit s jinými mocenskými skupinami. To zcela odpovídá Moiovu režimu v letech 1978 – 1991. Jak již bylo řečeno, veškerá moc byla soustředěna pouze do rukou Moie, který o všem rozhodoval.

Analýza obou typologií nám ukázala, že tak jako jiné velké obecné typologie, tak i ta Linzova nedokáže postihnout velké množství regionálních specifíků. Pro Keňu se hodily dvě kategorie z Linzových typologií. Oproti tomu Fialova typologie je vytvořena přímo pro africké podmínky a počítá i s tamějšími specifiky. Nevýhodou může být, že se jedná o

velice mladou typologii, jejíž skutečný význam určí teprve další použití. To nás obecně přivádí k otázce, zda se snažit do obecných typologií vklínit africké modely nebo zda vytvářet tzv. regionální typologie.

Dále se v práci zabýváme příčinami pádu nedemokratického režimu. Nejznámější souhrn alternativ, které ukončily nedemokratické režimy předložil Alfred Stepan. Pro situaci v Keni nejlépe odpovídá Stepanův pakt mezi politickými stranami. Jedná se o široký opoziční pakt, který má za cíl svrhnout autoritářský režim. Tento opoziční pakt, pokud uspěje, vytvoří základ budoucího demokratického uspořádání. I když se keňské opozici celá 90. léta 20. století nedařilo navázat spolupráci, její sjednocení v roce 2002 přineslo porážku Moiova režimu.

Stěžejní částí práce byly teorie přechodů k demokracii. Nejprve jsme se zabývali typologií podle Huntingtona a podle Karlové a Schmittera. Došli jsme k závěru, že počáteční fáze přechodu k demokracii v Keni odpovídá Huntingově přerodu. Vyznačuje se tím, že do čela demokratizačního procesu se postaví dosavadní držitelé moci v autoritářském režimu. To se stalo na začátku 90. let 20. století, kdy Moi na nátlak mezinárodního společenství přistoupil k zavedení vícestranického systému. Jsme přesvědčeni, že tak učinil z důvodu, že byl přesvědčen, že zavedení vícestranického systému a uspořádání voleb nemůže ohrozit jako postavení. Ke konci Moiovovy vlády však již tento Huntingtonův model neplatí a Keňa se přibližuje k tzv. výměně. Přechod k demokracii je tak výsledkem toho, že opozice postupně získává na síle a to na úkor vlády. Tento proces postupuje tak dlouho, dokud se vláda nezhroutí. V případě Keni došlo v roce 2002 k volbám, které vyhrála opozice.

Při komparaci Huntingovy typologie a typologie Karlové a Schmittera (i dalších autorů) jsme došli k závěru, že byť je používána jiná terminologie, jednotlivé charakteristiky se alespoň v hlavních bodech shodují. V případě Keni se realitě více přibližovala Huntingova typologie. Je nutné podotknout, že co vyhovuje u jedné země, nemusí být vyhovující u druhé. Každopádně obě dvě teorie dokáží postihnout hlavní body keňského přechodu k demokracii.

Jiným způsobem na přechod k demokracii nazírá A. Przeworski. Nehodnotí demokratizaci jako celek, ale uvažuje spíše o jednotlivých fázích přechodu. Podle Przewského modelu liberalizace dojdeme k závěru, že Keňa prošla přechodem k demokracii.

Dle mého názoru nám typologie dávají určité vodítko k posouzení a možnost predikce, jak by se daná situace mohla vyvinout, co je pro ní charakteristické a co od ní můžeme očekávat. K tomuto základnímu pohledu můžeme využívat obecné teorie. Pokud bychom očekávali, že nám jednotlivé typologie přesně definují daný režim nebo přechod, museli bychom přistoupit spíše k regionálním či úzce specializovaným typologiím, které se důkladněji zabývají daným regionem. Jako nedostatek těchto teorií v případě Keni vidím to, že nejsou schopny postihnout, jak významnou roli v keňském přechodu k demokracii sehrálo mezinárodní společenství, především pak Spojené státy americké.

Seznam literatury

Amutabi. 2002. Crisis and Student Protest in Universities in Kenya: Examining the Role of Students in National Leadership and the Democratization Process. Special Issue: African Universities in Crisis and the Promotion of a Democratic Culture African Studies Review Vol. 45, No. 2

Balík, Kubát. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Dokořán: Praha.

Barkan. 2004. Kenya After Moi. In: Foreign Affairs, Vol. 83, No. 1

Bratton, Van De Walle. 1998. Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective. Cambridge University Press: Cambridge.

Brown. 2001. Authoritarian leaders and multiparty elections in Africa: how foreign donors help to keep Kenya's Daniel arap Moi in power. In: Third World Quarterly, Vol. 22, No. 5

Brown. 2007. Changing Donor Roles in Kenya's Democratisation Process. In: Murunga, Nasong'o. Kenya. The Struggle for Democracy. Codesria: Senegal

Dvořáková, Kunc. 1994. O přechodech k demokracii. Slon: Praha

Di Palma. 1980. Founding Coalitions in Southern Europe: Legitimacy and Hegemony, Government and Opposition. In: Government and Opposition. Vol. 15, Issue 2

Fiala. 2007. Africké jednostranné systémy: historicko-politologický diskurz. Politologická revue 2007/1. Vol. XIII.

Fiala. 2006. Typologie afrických nedemokratických systémů. In: Němec, Šustková. III. Kongres českých politologů, Olomouc 8.-10.9. 2006. ČSPV: Praha.

Huntington. 2008. Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK: Brno

Karl. 1991. Getting to democracy: Plenary Session II. In: The Transition to Democracy: Proceedings of Workshop. National Academy Press: Washington.

Karl, Schmitter. 1991. Modes of Transition in Latin America, Southern and Eastern Europe, International Social Science Journal 43 (2), Blackwell Publishers Ltd.: New Jersey

Kubát. 2007. Autoritativní a totalitní politické systémy. In: Cabada, Kubát a kolektiv. Úvod do studia politické vědy. Aleš Čeněk: Plzeň

Lacina. 1987. Nejnovější dějiny Afriky. Svoboda: Praha

Linz. 2000: Totalitarian and Authoritarian Regimes. Boulder. Lynne Rienner Publisher: London.

Linz a Stepan. 1996. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-communist Europe. The John Hopkins University Press: Baltimore.

Mainwaring, O'Donnell, Valenzuela. 1992. Issues in Democrac Consolidation. The New South American Democracies in Comparative Perspective. University of Notre Dame Press: Indiana.

Matanga. 2007. Social movements and democratization in Kenya. In: Polet. 2007. The State of Resistance. London: CETRI

Murunga, Nasong'o. 2007. Kenya. The Struggle for Democracy. Codesria: Senegal

Nálevka. 2004. Čas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce. Triton: Praha

Ndegwa. 1998. The Incomplete Transition: The Constitutional and Electoral Context in Kenya, Africa Today, Vol. 45, No. 2

Ogot, Ochieng. 1995. Decolonization and Independence in Kenya. Ohio University Press: Athens

Parkinson, Phillips, Gourlay: 2007. Keňa. Svojtka: Praha

Przeworski. 1991. Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America. Cambridge University Press: Cambridge

Przeworski. 1992. The Games of Transition. In: Mainwaring, O'Donnell, Valenzuela: Issues in Democratic Consolidation. The New South American Democracies in Comparative Perspective. University of Notre Dame Press: Indiana

Reid. 2011. Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost. Grada Publishing: Praha

Riegl. 2008. Anglicky mluvící země rozvíjejícího se světa. Afrika. MUP: Praha

Rustow. 1970. Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model, Comparative Politics, Vol. 2, No. 3

Říchová. 2000. Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál

Stepan. 1986. Paths towards Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations, in: O'Donnell, Schmitter, Whitehead, Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy, vol. III, The John Hopkins University Press: Baltimore

Šanc, Ženíšek a kolektiv. 2008. Commonwealth. Aleš Čeněk: Plzeň

Thomson: 2004. An Introduction to African Politics. Oxon: Routledge.

Tordoff2002. Government and Politics in Africa. Palgravemacmillan: New York.

Widner. 1992. The Rise of a Party-State in Kenya. From Harambee! to Nyayo!. University of California Press: Oxford

Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň

Ženíšek. 2008. Politický systém Keni. In: Šanc, Ženíšek. Commonwealth z perspektivy politické vědy. Aleš Čeněk: Plzeň

Internetové zdroje

Administrativní dělení Keni. Dostupné na:

<http://lyricsdog.eu/s/kenya%20provinces> Staženo 14.4. 2012

Decisions and Declarations. Assembly of the African Union. Dostupné na:

<http://www.africa->

[union.org/root/au/Conferences/2008/january/summit/docs/decisions/Assembly.Dec_171%20-%20192%20_X_%20-%20Addis_February_2008.pdf](http://www.africa-union.org/root/au/Conferences/2008/january/summit/docs/decisions/Assembly.Dec_171%20-%20192%20_X_%20-%20Addis_February_2008.pdf) Staženo 14. 3. 2012

Elections in Kenya. Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/ke.html>

Staženo 15. 4. 2012

Etnické rozdělení podle regionů v Keni. Dostupné na:

http://www.google.cz/imgres?q=kenya+provinces&um=1&hl=cs&biw=1085&bih=829&tbm=isch&tbnid=M34tTeFflgJobM:&imgrefurl=http://news.bbc.co.uk/2/hi/7167363.stm&docid=xeBphKRvjKCFqM&imgurl=http://newsimg.bbc.co.uk/media/images/44331000/gif/_44331251_kenya_ethnic416x313.gif&w=416&h=313&ei=7hiaT7jbGYOVswaKo7iuDg&zoom=1&iact=rc&dur=454&sig=108026076323518110273&page=1&tbnh=143&tbnw=190&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:2,s:0,i:68&tx=84&ty=76 Staženo 14.4. 2012

History of Kenya. Dostupné na:

<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad21>

Staženo 2. 3. 2012

History of Nigeria. Dostupné na:

<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad41>

Staženo 15. 3. 2012

Institute for education in democracy. 2007 General Elections. Dostupné na:

<http://www.iedafrica.org/section.asp?ID=49> Staženo 14. 3. 2012

Keňa má naději na mír. Politici podepsali dohodu. Dostupné na:

<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=522598> Staženo 15. 3. 2012

Keňa: Vnitropolitická charakteristika. Dostupné na:

<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/keno-vnitropoliticka-charakteristika/2/1001375/> Staženo 14. 3. 2012.

Keňa v roce 1992 měla přes 26 miliónů obyvatel. Kenya-people. Dostupné na:

<http://kenya.rcbowen.com/people/> Staženo 13. 3. 2012

Kenya – Agriculture. Dostupné na: <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Kenya-AGRICULTURE.html> Staženo 13. 3. 2012

Kenya. Freedom in the World 2011. Dostupné na:

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/kenya> Staženo 13. 4. 2012

Mwai Kibaki. Dostupné na:

<http://www.statehousekenya.go.ke/presidents/kibaki/profile.htm> Staženo 12. 4. 2012.

Pettersson. Impact on Kenya. In: Pettersson. How do U. S. policies and programs affect economic growth in developing countries. Dostupné na:

<http://www.developmentdata.org/Pettersson%20%282005%29%20Kenya%20ch%207.pdf>
Staženo 15. 3. 2012

Skalník. Politická antropologie a současná Afrika aneb Jak mohou náčelníci přispět k rozvoji demokracie? Dostupné na

<http://www.cspv.cz/dokumenty/kongres2006/HP%2020/Petr%20Skalnik.pdf>.

Staženo 12. 4. 2012.

US foreign policy towards Kenya during the cold war. Dostupné na:

<http://wiredspace.wits.ac.za/bitstream/handle/10539/1780/01Chapter1.pdf?sequence=4>

Staženo 13. 3. 2012

Abstract

Bacherol's work deals with transition to democracy in Kenya. The first part is concentrating on theory. In the second part the theoretic knowledge is applied to the transition in Kenya. First we deal with removing of the old authoritative regime and we concentrate on J.J. Linz's and V.Fiala's typology of authoritative regimes and its' application on Kenya's reality. By using this application we can realize that according to Linz' typology Moi's regime have disposed of signs of postcolonial mobilized authoritative system as well as bureaucratic and militaristic authoritative system. Moi's regime in Kenya corresponds to Fiala's typology of authoritative regimes. The change of international situation after the Cold War helped to the democratic endeavour in Kenya. Under pressure of donors, Moi had established multiparties system and in 1992 he had organized election. This election as well as the election in 1997 was believed that it was manipulated and thank to split opposition was leading to victory of KANU (political party). Finally the election in 2002 brought a governmental change and the change of the regime. In this work have been used typologies of transition by Samuel P. Huntington, Terry Lynn Karl and Phillip C. Schmitter that defines each transition type. We devote to periods of transition by Przeworski. The utilization of each typology is valorized and those typologies are applied for the transition in Kenya.

Přílohy

Příloha č. 1: Přechody podle Karlové a Schmittera

	Kompromis	Síla
	multilaterální	jednostranná
Elity	PAKT	VNUCENÍ
Aktéři		
Masy	REFORMA	REVOLUCE

Říchová. 2000. Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál, s.244.

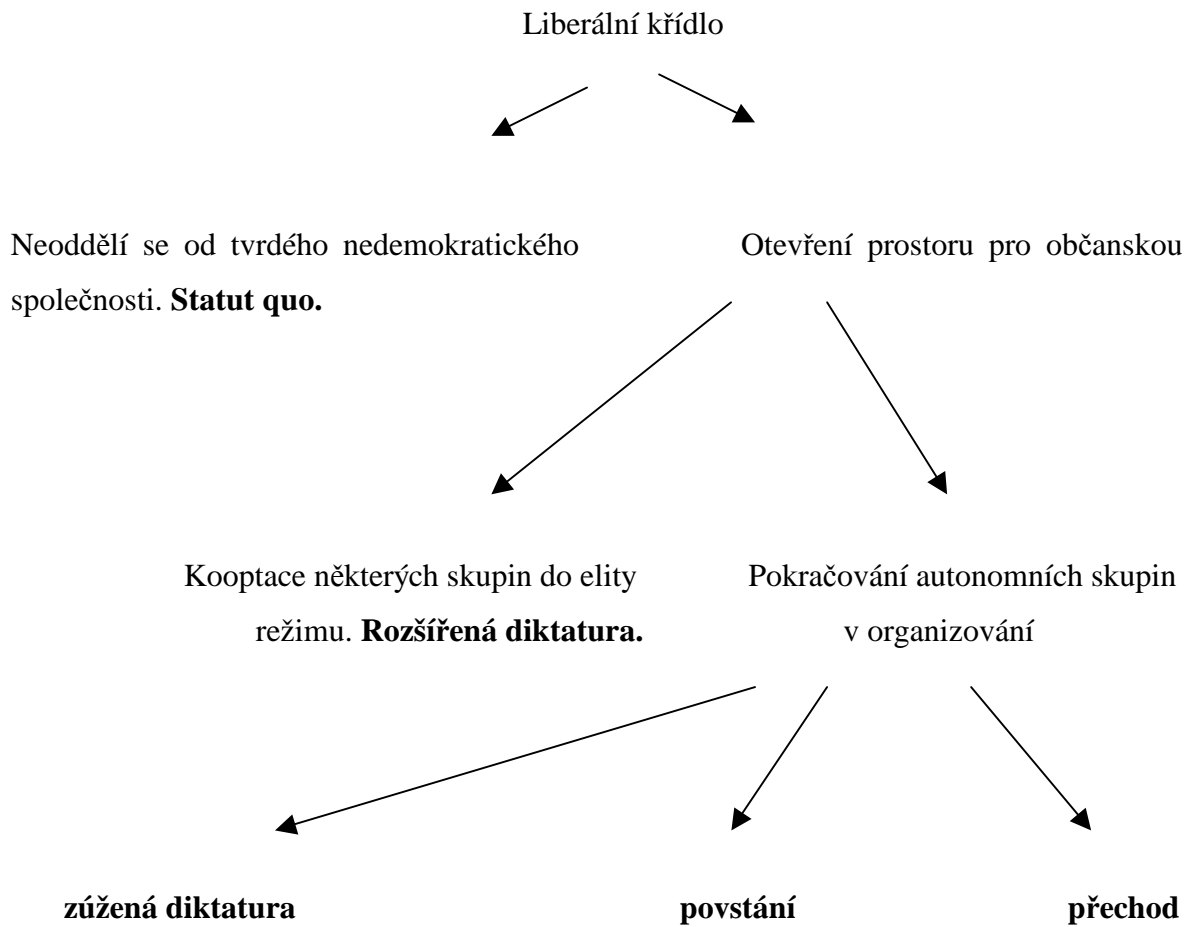
Příloha č. 2: Terminologie jednotlivých přístupů

Typ přechod podle Karlové a Schmittera	Typ přechodu podle Huntingtona	Termíny ostatních zmiňovaných autorů
Pakt	Transplacement	Sjednaný přechod/přechod transakcí
Reforma	Transplacement	Sjednaný přechod/přechod transakcí
Vnucení	Transformation	Reforma/ sebevyloučení/stáhnutí
Revoluce	Replacement	Prsknutí/ruptura, zhroucení/kolaps

Vypracovala autorka na základě:

Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň., s. 76

Příloha č. 3: Przeworského model liberalizace

Vypracovala autorka na základě:

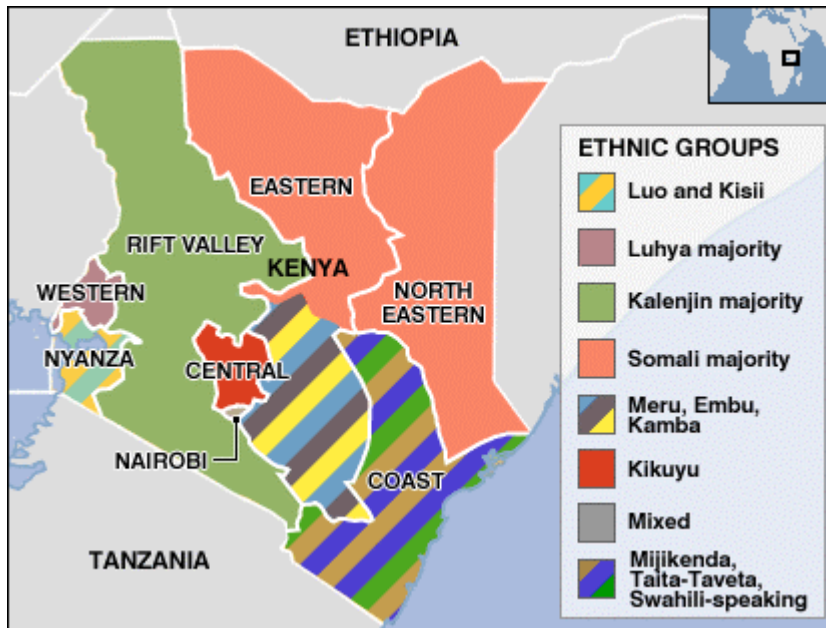
Ženíšek. 2006. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Aleš Čeněk: Plzeň., s. 80

Příloha č. 4: Administrativní dělení Keni

Dostupné na: <http://lyricsdog.eu/s/kenya%20provinces> Staženo 14.4. 2012

Příloha č. 5: Etnické rozdělení podle regionů v Keni

Dostupné

na:

http://www.google.cz/imgres?q=kenya+provinces&um=1&hl=cs&biw=1085&bih=829&tbm=isch&tbnid=M34fTeFflgJobM:&imgrefurl=http://news.bbc.co.uk/2/hi/7167363.stm&docid=xeBphKRvjKCFqM&imgurl=http://newsimg.bbc.co.uk/media/images/44331000/gif/_44331251_kenya_ethnic416x313.gif&w=416&h=313&ei=7hiaT7jbGYOVswaKo7iuDg&zoom=1&iact=rc&dur=454&sig=108026076323518110273&page=1&tbnh=143&tbnw=190&start=0&ndsp=25&ved=1t:429,r:2,s:0,i:68&tx=84&ty=76 Staženo 14.4. 2012